

В. Г. Фурик, В. В. Зянько, І. М. Вальдшмідт

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

ПРАКТИКУМ

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

В. Г. Фурик
В. В. Зянько
І. М. Вальдшмідт

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ
Практикум

Вінниця
ВНТУ
2017

УДК 336
Ф95

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 12 від 30.03.2017 р.)

Рецензенти:

А. В. Сірко, доктор економічних наук, професор

В. В. Джеджула, доктор економічних наук, професор

О. Й. Лесько, кандидат економічних наук, доцент

Фурик, В. Г.

Ф95   **Фінанси підприємств : практикум / Фурик В. Г., Зянько В. В., Вальдшмідт І. М. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 87 с.**

Практикум містить методичні рекомендації, структурно-логічні схеми та практичні завдання для самостійної підготовки студентів з дисципліни «Фінанси підприємств» в обсязі повної програми курсу.

Практикум призначений для студентів, аспірантів, викладачів та спеціалістів-практиків.

УДК 336

© ВНТУ, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
<i>Практична робота № 1</i>	
Фінансово-економічна характеристика підприємства	5
<i>Практична робота № 2</i>	
Аналіз власного капіталу підприємства	10
<i>Практична робота № 3</i>	
Оцінювання стану та ефективності використання основного капіталу підприємства	13
<i>Практична робота № 4</i>	
Аналіз структури та ефективності використання оборотного капіталу підприємства	17
<i>Практична робота № 5</i>	
Аналіз формування та напрямків використання прибутку підприємства	20
<i>Практична робота № 6</i>	
Аналіз руху грошових коштів	23
<i>Практична робота № 7</i>	
Оцінювання кредитоспроможності підприємства	27
<i>Практична робота № 8</i>	
Визначення беззбиткового обсягу виробництва продукції	38
<i>Практична робота № 9</i>	
Планування фінансової діяльності підприємства	42
<i>Практична робота № 10</i>	
Оцінювання та прогнозування ймовірності банкрутства підприємства	59
ГЛОСАРІЙ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	85

ВСТУП

Закон України «Про вищу освіту» визначає як одну з важливих форм організації навчального процесу – позааудиторну роботу студентів. Виходячи з даних передумов, важливо забезпечити раціональну форму організації позааудиторних занять, надати їм регульований і контрольований характер.

Зміст практикуму повною мірою і логічною послідовністю відображає структуру курсу «Фінанси підприємств» і полягає у необхідності виконання студентами 10-ти практичних домашніх завдань з коротким аналізом і поясненням отриманих результатів.

Виконання запропонованих в практикумі завдань забезпечить, на думку авторів, поглиблене розуміння теоретичних основ курсу, створить передумови для використання запропонованих методик при написанні курсових і дипломних робіт, застосуванні матеріалів аналізу в практичній діяльності майбутніх фахівців.

Універсальність даного практикуму полягає в тому, що наведені в ньому завдання можуть бути виконані студентами на основі показників фінансової діяльності різних підприємств без можливості застосування однаковості варіантів.

Практикум може бути використаний студентами всіх економічних напрямів денної та заочної форми навчання.

Практичні роботи виконуються на основі фінансової звітності підприємств будь-якої організаційно-правової форми. Для виконання практичних робіт необхідно ознайомитись з такими документами фінансово-економічної діяльності підприємства:

- Статут підприємства;
- Організаційна структура підприємства;
- Організаційна структура фінансового відділу підприємства;
- Наказ «Про облікову політику підприємства»;
- Форма № 1 «Баланс» Звіт про фінансовий стан за два роки;
- Форма № 2 «Звіт про фінансові результати» Звіт про сукупний дохід за два роки;
- Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів» за два роки;
- Форма № 4 «Звіт про власний капітал» за два роки;
- Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за два роки.

Студентами самостійно обирається підприємство для аналізу його фінансово-господарської діяльності.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 1
**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПІДПРИЄМСТВА**

1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.
2. Структура фінансової служби підприємства та функціональні обов'язки її спеціалістів.
3. Аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

На базі статуту та історичної довідки про діяльність конкретного підприємства (організації), потрібно вказати:

- назву підприємства, історію його розвитку, дату заснування і реєстрації, юридичну адресу;
- величину статутного капіталу;
- мету та предмет діяльності;
- організаційно-правову форму господарювання;
- охарактеризувати виробничу діяльність підприємства, його продукцію: призначення, ринки збуту, конкурентоспроможність;
- дослідити основних конкурентів та постачальників;
- описати організаційну структуру підприємства.

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Організація служби фінансового менеджменту на підприємстві, а також роль кожного її підрозділу залежать від розміру підприємства та виду його діяльності. Структура служби фінансового менеджменту підприємства об'єднує всі служби чи співробітників, зайнятих управлінням фінансами підприємства, і тих, між ким розподілено функціональні обов'язки, пов'язані з виконанням головних фінансових завдань.

До основних типів організації структури змішаного делегованого управління фінансами на підприємстві належать:

- адміністративно-фінансовий відділ;
- фінансово-економічний відділ;
- фінансово-інформаційний відділ;
- фінансово-юридичний відділ.

Незалежно від організаційної структури фінансового менеджменту встановлюється відповідальність конкретних працівників за повноту і своєчасність виконання поставлених завдань.

Для великих підприємств характерна складна система організації служби фінансового менеджменту (рис. 1.1). Це пояснюється збільшенням чисельності спеціалізованих підрозділів та розширенням фінансових можливостей. Очолює службу фінансового менеджменту фінансовий директор або віце-президент із фінансів.

Рисунок 1.1 – Організаційна структура управління фінансами великого підприємства

Для характеристики організаційної структури служби фінансового менеджменту фінансово-промислових груп або холдингів (рис. 1.2) потрібно відзначити одну їхню суттєву рису – низький рівень децентралізації. Така особливість зумовлюється централізацією управління фінансів на рівні центрального апарату і потребою збереження повноважень приймати стратегічні рішення на найвищому рівні.

Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто, це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів.

Фінансова робота підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

- фінансове прогнозування та планування;
- аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності;
- оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Рисунок 1.2 – Організація служби фінансового менеджменту

На основі теоретичних відомостей та фактичних даних об'єкта дослідження необхідно охарактеризувати:

- організаційну структуру фінансового відділу підприємства;
- функціональні обов'язки спеціалістів фінансової служби;
- завдання, напрями та зміст фінансової роботи підприємства;
- правове та нормативне забезпечення фінансової діяльності підприємства.

Методичні вказівки до виконання 3-го завдання практичної роботи

Оцінювання основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства необхідне для того, щоб одержати певну кількість основних, найінформативніших параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансово-господарського стану підприємства.

З метою виявлення тенденцій розвитку підприємства проводиться аналіз основних фінансових показників за даними Форми № 1 та № 2 за два останні періоди (роки). Оцінювання та аналіз основних показників необхідно здійснювати методом горизонтального (часового) аналізу, суть якого полягає в порівнянні кожної позиції звітності з відповідним показником за попередні періоди та визначенні відхилення значення показника поточного періоду від відповідного значення показника попередніх періодів.

Оцінювання основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства здійснюється за такими показниками фінансових результатів.

1. **Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (ЧД(В)Р)** визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних непрямих податків, зборів, знижок тощо. Джерело інформації: Форма № 2, ряд 2000.

2. **Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (СРП_р)**, яка показує виробничу собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) або собівартість реалізованих товарів. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Джерело інформації: Форма № 2, ряд 2050.

3. **Валовий прибуток (збиток) (ВП(З))** розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Джерело інформації: Форма № 2, ряди 2040 і 2005.

4. **Фінансовий результат від операційної діяльності (ФР_{опер})** визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат. Джерело інформації: Форма № 2, ряди 2190 і 2195.

5. **Фінансовий результат до оподаткування (ФР_{до оподатк.})** визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від основної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків). Джерело інформації: Форма № 2, ряди 2200 і 2245.

6. **Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток) (ЧФР)** розраховується як алгебраїчна сума чистого фінансового результату: прибутку (збитку) від операційної діяльності. Джерело інформації: Форма № 2, ряди 2350 і 2355.

7. **Загальний капітал підприємства (валюта балансу) (ВБ)** – засоби підприємства, вкладені в суб'єкт господарювання для здійснення господарської діяльності з метою отримання прибутку. Це підсумок балансу, який з одного боку показує загальну суму засобів підприємства (актив), а з іншого – суму джерел утворення цих засобів (власний капітал і зобов'язання). Джерело інформації: Форма № 1, ряд 1300 або 1900.

8. **Власний капітал (ВК)** – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Джерело інформації: Форма № 1, ряд 1495.

9. **Залучений капітал (ЗК)** – це зобов'язання підприємства, тобто заборгованість, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Залучений капітал охоплює довгострокові зобов'язання і забезпечення (Форма № 1 ряд 1595), поточні зобов'язання (Форма № 1, ряд 1695), охоплюючи доходи майбутніх періодів (Форма № 1, ряд 1665).

10. **Необоротні активи (Н_а)** – це всі активи, що не є оборотними. Джерело інформації: Форма № 1, ряд 1045.

11. **Оборотні активи (О_а)** – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Джерело інформації: Форма № 1, ряд 1195.

Методика аналізу основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства «...», тис. грн

Показники	Код рядка	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне
1	2	3	4	р.4 – р.3	р.4 / р.3 × 100 – 100
1. Чистий дохід від реалізації	Ф2 р. 2000				
2. Собівартість реалізованої продукції	Ф2 р. 2050				
3. Валовий прибуток	Ф2 р. 2090				
4. Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	Ф2, р.2190 (2195)				
5. Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	Ф2, р.2350 (2355)				
6. Валюта балансу	Ф1*, р. 1900				
7. Власний капітал	Ф1 р. 1495				
8. Залучений капітал	Ф1 р. 1595+1665				
9. Необоротні активи	Ф1 р.1095				
10. Оборотні активи	Ф1 р.1195				

* Звернути увагу, що у Формі № 1 відображена інформація на початок та кінець звітного періоду. Для аналізу потрібно брати середнє значення, тобто:

$$(значення \text{ на початок року} + \text{значення на кінець року}) / 2. \quad (1.1)$$

За результатами аналізу необхідно:

- зробити висновки стосовно величини та динаміки наведених в таблиці показників;
- визначити фактори та причини зміни в обсягах досліджуваних показників;
- оцінити тенденції змін фінансово-економічних показників діяльності підприємства в цілому.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 2
АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1. Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства.
2. Аналіз показників ефективності використання власного капіталу.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства потрібно проводити за даними Форми 1 «Баланс» (Розділ 1 Пасиву) та за методикою, наведеною в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства «...», тис. грн

Показники	Код рядка	Базовий рік		Звітний рік		Відхилення	
		тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне, тис. грн	відносне, %
1	2	3	4	5	6	р.5 – р.3	р.5 / р.3 × 100 – 100
1. Статутний (пайовий) капітал	Ф1 р.1400						
2. Додатковий вкладений капітал	Ф1 р.1410						
3. Резервний капітал	Ф1 р.1415						
4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Ф1 р.1420						
5. Неоплачений капітал	Ф1 р.1425						
6. Вилучений капітал	Ф1 р.1430						
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ – ВСЬОГО	Ф1 р.1495		100		100		

Після таблиці потрібно проаналізувати:

- які статті входять до складу власного капіталу досліджуваного підприємства?
- яку частку займає кожна складова у загальній сумі власного капіталу?
- як змінився склад та структура власного капіталу у звітному періоді порівняно з попереднім?
- які причини та наслідки змін у складі і структурі власного капіталу досліджуваного підприємства?

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Для оцінювання ефективності розміщення та використання капіталу підприємства використовують такі показники.

1. Коефіцієнт фінансової незалежності показує, яка частка власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємства.

2. Коефіцієнт фінансової залежності показує частку залученого капіталу в загальній сумі капіталу підприємства.

3. Коефіцієнт фінансової стабільності показує у скільки разів сума власного капіталу перевищує розмір залученого капіталу.

4. Коефіцієнт фінансового ризику показує у скільки разів сума залученого капіталу перевищує суму власного капіталу.

5. Індекс постійного активу відображає суму необоротних активів, що припадають на 1 гривню власного капіталу.

6. Коефіцієнт оборотності власного капіталу показує, наскільки масштаб діяльності підприємства забезпечується власним капіталом.

7. Рентабельність власного капіталу (за валовим прибутком) визначає ефективність використання власних ресурсів для отримання прибутку.

8. Рентабельність власного капіталу (за чистим прибутком) визначає величину чистого прибутку, заробленого кожною гривнею вкладеного власного капіталу.

9. Період окупності власного капіталу є зворотним до коефіцієнта рентабельності власного капіталу за чистим прибутком.

10. Рентабельність власного капіталу за моделлю Du Pont:

$$R_{BK} = \frac{ЧП_{(Ф2р.2350)}}{ЧД(В)P_{(Ф2р.2000)}} \times \frac{ЧД(В)P_{(Ф2р.2000)}}{ВБ_{(Ф1р.1900)}} \times \frac{ВБ_{(Ф1р.1900)}}{ВК_{(Ф1р.1485)}} \quad (2.1)$$

Аналіз показників ефективності використання власного капіталу потрібно проводити за методикою, наведеною в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Аналіз показників ефективності використання власного капіталу підприємства «...»

Показник	Код рядка та формула розрахунку	Нормативне значення	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення
1	2	3	4	5	р.5 – р.4
I. Вхідні дані, тис. грн					
1. Валюта балансу	Ф1 р. 1300 (1900)	–			
2. Власний капітал	Ф1 р. 1495	–			
3. Залучений капітал	Ф1 р. 1595+1665	–			
4. Необоротні активи	Ф1 р.1095	–			
5. Чистий дохід (виручка) від реалізації	Ф2 р. 2000	–			
6. Валовий прибуток	Ф2 р. 2090	–			
7. Чистий прибуток	Ф2 р. 2350	–			

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	р.5 – р.4
II. Розрахункові дані					
8. Коефіцієнт фінансової незалежності (ст. 2 / ст. 1)	<u>Ф1 р. 1495</u> Ф1 р. 1900	збільшення			
9. Коефіцієнт фінансової залежності (ст. 3 / ст. 1)	<u>Ф1 р. 1595+1665</u> Ф1 р. 1900	зменшення			
10. Коефіцієнт фінансової стабільності (ст. 2 / ст. 3)	<u>Ф1 р. 1495</u> Ф1 р. 1595+1695	понад 1			
11. Коефіцієнт фінансово-го ризику (ст. 3 / ст. 2)	<u>Ф1 р. 1595+1695</u> Ф1 р. 1495	зменшення			
12. Індекс постійного активу (ст. 4 / ст. 2)	<u>Ф2 р. 2150</u> Ф1 р. 1495	зменшення			
13. Коефіцієнт оборотності власного капіталу (ст. 5 / ст. 2)	<u>Ф2 р. 2000</u> Ф1 р. 1495	збільшення			
14. Рентабельність власного капіталу (за валовим прибутком) (ст. 6 / ст. 2)	<u>Ф2 р. 2090</u> Ф1 р. 1495	збільшення			
15. Рентабельність власного капіталу (за чистим прибутком) (ст. 7 / ст. 2)	<u>Ф2 р. 2350</u> Ф1 р. 1495	збільшення			
16. Період окупності власного капіталу (ст. 2 / ст. 7)	<u>Ф1 р. 1495</u> Ф2 р. 2350	зменшення			
17. Рентабельність власного капіталу за моделлю Du Pont (ст. 17.1 × ст. 17.2 × ст. 17.3), в тому числі:	= ст. 15				
17.1. Рентабельність продаж (ст. 7 / ст. 5)	<u>Ф2 р. 2350</u> Ф2 р. 2000	збільшення			
17.2. Коефіцієнт оборотності активів (ст. 5 / ст. 1)	<u>Ф2 р. 2000</u> Ф1 р. 1900	збільшення			
17.3. Фінансовий важіль (ст. 1 / ст. 2)	<u>Ф1 р. 1900</u> Ф1 р. 1995	зменшення			

Після таблиці необхідно:

- зробити висновки про рівень та динаміку досліджуваних показників;
- визначити їх відповідність нормативним значенням;
- дати загальну оцінку ефективності використання власного капіталу досліджуваного підприємства.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 3
ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ

1. Оцінювання складу, структури та динаміки необоротних активів.
2. Аналіз структури та руху основних засобів.
3. Аналіз показників стану та ефективності використання ОЗ.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

Оцінювання складу, структури та динаміки необоротних активів підприємства проводиться за даними Форми 1 «Баланс» (Розділ 1 Активу) за методикою, наведеною в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Оцінювання складу, структури та динаміки необоротних активів підприємства «...», тис. грн

Показники	Код рядка	Базовий рік		Звітний рік		Відхилення	
		тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне, тис. грн	відносне, %
		3	4	5	6	р.5 – р.3	$\frac{р.5}{р.3} \times 100 - 100$
1. Нематеріальні активи:	Ф1 р.1000						
первісна вартість	Ф1 р.1001		х		х		
накопичена амортизація	Ф1 р.1002		х		х		
2. Незавершене будівництво	Ф1 р.1005						
3. Основні засоби:	Ф1 р.1010						
первісна вартість	Ф1 р.1011		х		х		
знос	Ф1 р.1012		х		х		
4. Довгострокові фінансові інвестиції:	Ф1 р.1020						
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	Ф1 р.1030						
інші фінансові інвестиції	Ф1 р.1035						
5. Довгострокова дебіторська заборгованість	Ф1 р.1040						
6. Відстрочені податкові активи	Ф1 р.1045						
7. Інші необоротні активи	Ф1 р.1090						
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ – ВСЬОГО	Ф1 р.1095		100		100		

Після таблиці потрібно зробити вичерпні висновки щодо того:

- які статті входять до складу необоротних активів досліджуваного підприємства?
- яку частку займає кожна складова у загальній сумі необоротних активів?

- як змінилися склад та структура необоротних активів у звітному періоді порівняно з попереднім?
- які причини та наслідки змін у складі і структурі необоротних активів досліджуваного підприємства?

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Аналіз структури та руху основних засобів підприємства проводиться за даними Форми 5 «Примітки до річної фінансової звітності» (Розділ II) за методикою, наведеною в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Аналіз структури та руху основних засобів, тис. грн

Групи основних засобів	Базовий рік			Звітний рік			Абсолютне відхилення				
	Залишок на поч. року	Введено за рік	Вибуло за рік	Залишок на поч. року	Введено за рік	Вибуло за рік	Залишок на кін. року	Залишку на поч. року	Вартості введених ОЗ	Вартості виведених ОЗ	Залишку на кін. року
1	2	3	4	5	6	7	8	5-2	6-3	7-4	8-5
Земельні ділянки											
Капітальні витрати на поліпшення земель											
Будинки, споруди та передавальні пристрої											
Машини та обладнання											
Транспортні засоби											
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)											
Робоча і продуктивна худоба											
Багаторічні насадження											
Інші основні засоби											
Бібліотечні фонди											
Малоцінні необоротні матеріальні активи											
Тимчасові (не титульні споруди)											
Природні ресурси											
Інвентарна тара											
Предмети прокату											
Інші необоротні матеріальні активи											
РАЗОМ											

Після таблиці зробити ґрунтовні висновки щодо:

- складу основних засобів досліджуваного підприємства;
- структури основних засобів;
- дослідити та оцінити тенденції руху основних засобів;
- зробити загальний висновок щодо відповідності наявних основних

засобів предметній спеціалізації діяльності досліджуваного підприємства.

Методичні вказівки до виконання 3-го завдання практичної роботи

Для оцінювання стану та ефективності використання основних засобів підприємства використовують такі групи показників:

1 група – показники забезпечення підприємства основними засобами.

1. Фондомісткість характеризує рівень забезпеченості підприємства основними засобами і визначається як відношення балансової вартості основних засобів до чистого доходу (виручки) від реалізації.

2. Фондоозброєність показує скільки основних засобів припадає на одного працівника підприємства і визначається як відношення балансової вартості основних засобів до середньооблікової чисельності працюючих.

3. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства і визначається як відношення залишкової вартості основних засобів до валюти балансу.

2 група – показники стану основних засобів.

4. Коефіцієнт зносу основних засобів відображає рівень зносу основних засобів і визначається як відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів.

5. Коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних засобів є придатною для експлуатації і визначається як відношення залишкової вартості основних засобів до балансової вартості основних засобів.

6. Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує частку введених нових основних засобів у загальній вартості основних засобів і визначається як відношення вартості введених в експлуатацію нових основних засобів до балансової вартості основних засобів.

7. Коефіцієнт вибуття основних засобів показує частку виведених з експлуатації основних засобів у балансовій вартості основних засобів.

8. Коефіцієнт приросту основних засобів показує рівень збільшення (зменшення) основних засобів внаслідок введення нових основних засобів та виведення з експлуатації зношених чи застарілих основних засобів.

3 група – показники ефективності використання основних засобів.

9. Фондовіддача основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму чистого доходу (виручки) від реалізації на одну гривню основних засобів.

10. Рентабельність основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму валового прибутку на одну гривню основних засобів.

Оцінювання показників стану та ефективності використання основних засобів потрібно проводити за методикою, наведеною в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Оцінювання стану та ефективності використання основних засобів

Показник	Код рядка та формула розрахунку	Нормативне значення	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення
1	2	3	4	5	р.5 – р.4
I. Вхідні дані, тис. грн					
1. Первісна (балансова) вартість основних засобів	Ф1 р. 1010	–			
2. Знос основних засобів	Ф1 р. 1012	–			
3. Вартість введених в експлуатацію ОЗ	Ф5 р. 260 (гр.5)				
4. Вартість виведених з експлуатації ОЗ	Ф5 р. 260 (гр.8)				
5. Валюта балансу	Ф1 р. 1900	–			
6. Чистий дохід (виручка) від реалізації	Ф2 р. 2000	–			
7. Валовий прибуток	Ф2 р. 2090	–			
8. Середньооблікова чисельність працюючих	Ф1-ПВ р. 1010	–			
II. Розрахункові дані					
9. Фондомісткість ОЗ (ст. 1 / ст. 7)	$\frac{\text{Ф1 р. 1011}}{\text{Ф2 р. 2000}}$	зменшення			
10. Фондоозброєність ОЗ (ст. 1 / ст. 9)	$\frac{\text{Ф1 р. 1011}}{\text{Ф1-ПВ р.1010}}$	збільшення			
11. Коефіцієнт реальної вартості ОЗ у майні підприємства (ст. 2 / ст. 6)	$\frac{\text{Ф1 р. 1011} - \text{1012}}{\text{Ф1 р. 1900}}$	збільшення			
12. Коефіцієнт зносу ОЗ (ст. 3 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф1 р. 1012}}{\text{Ф1 р. 1011}}$	зменшення			
13. Коефіцієнт придатності ОЗ (ст. 2 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф1 р. 1011} - \text{1012}}{\text{Ф1 р. 1011}}$	збільшення			
14. Коефіцієнт оновлення ОЗ (ст. 4 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф5 р. 260 (гр.5)}}{\text{Ф1 р. 1011}}$	збільшення			
15. Коефіцієнт вибуття ОЗ (ст. 5 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф5 р. 260 (гр.8)}}{\text{Ф1 р. 1011}}$	зменшення			
16. Коефіцієнт приросту ОЗ ((ст. 4 – ст. 5) / ст. 1)	$\frac{\text{Ф5 р.260 (гр.5)} - \text{(гр.8)}}{\text{Ф1 р. 1011}}$	додатне значення			
17. Фондовіддача ОЗ (ст. 7 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф2 р. 2000}}{\text{Ф1 р. 1011}}$	збільшення			
18. Рентабельність ОЗ (ст. 8 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф2 р. 2090}}{\text{Ф1 р. 1011}}$	збільшення			

Після таблиці необхідно:

- зробити висновки про рівень та динаміку досліджуваних показників;
- їх відповідність нормативним значенням;
- дати загальну оцінку стану та ефективності використання основних засобів досліджуваного підприємства.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 4
АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1. Аналіз складу, структури та динаміки оборотного капіталу підприємства.
2. Аналіз показників ефективності використання оборотного капіталу.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

Аналіз складу, структури та динаміки оборотного капіталу підприємства потрібно проводити за даними Форми 1 «Баланс» (Розділ 2 Актив) та за методикою, наведеною в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1 – Аналіз складу, структури та динаміки оборотного капіталу підприємства «...», тис. грн

Показники	Код рядка	Базовий рік		Звітний рік		Відхилення	
		тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне, тис. грн	відносне, %
		3	4	5	6		
1	2	3	4	5	6	р.5 – р.3	$\frac{р.5}{р.3} \times 100 - 100$
1. Запаси:							
запаси (готова продукція, товари)	Ф1 р.1100						
поточні біологічні активи	Ф1 р.1110						
2. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	Ф1 р.1125						
3. Дебіторська заборгованість за розрахунками:							
з бюджетом (в т. ч. податок на прибуток)	Ф1 р.1135 – 1136						
за виданими авансами	Ф1 р.1130						
Витрати майбутніх періодів	Ф1 р.1170						
4. Інша поточна дебіторська заборгованість	Ф1 р.1155						
5. Поточні фінансові інвестиції	Ф1 р.1160						
6. Грошові кошти та їх еквіваленти:	Ф1 р.1165						
в національній валюті							
в іноземній валюті							
7. Інші оборотні активи (векселі, витрати майбутніх періодів)	Ф1 р. 1190						
ОБОРОТНІ АКТИВИ – ВСЬОГО	Ф1 р. 1195		100		100		

Після таблиці зробити висновки стосовно того:

- які статті входять до складу оборотного капіталу досліджуваного підприємства?
- яку частку займає кожна складова у загальній сумі оборотного капіталу?
- як змінилися склад та структура оборотних активів у звітному періоді порівняно з попереднім?
- які причини та наслідки змін у складі і структурі оборотного капіталу досліджуваного підприємства?

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Ефективність використання оборотного капіталу визначається за такою системою показників.

1. **Робочий капітал** показує, яка величина оборотного капіталу сформована за рахунок власних коштів підприємства.

2. **Маневреність робочого капіталу** показує, яка частина робочого капіталу вкладається у запаси.

3. **Коефіцієнт оборотності оборотних коштів** характеризує швидкість обороту оборотних коштів, тобто можливість використання оборотних коштів (кількість разів на рік). Чим більшою є швидкість, тим краще працює підприємство.

4. **Час обороту оборотних коштів** показує, скільки днів в середньому триває один оборот оборотних коштів. Чим вищою є швидкість обороту оборотних коштів, тим меншою є тривалість їх обороту, тим ефективніше використовуються оборотні кошти.

5. **Коефіцієнт оборотності запасів** характеризує швидкість руху виробничих запасів від моменту їх отримання на склад підприємства до моменту використання їх у виробничому процесі. Прискорення оборотності запасів свідчить про їх ефективніше використання, а сповільнення – про зниження ефективності.

6. **Час обороту запасів** характеризує тривалість виробничо-комерційного циклу в днях. Зменшення тривалості обороту запасів є позитивним явищем.

7. **Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості** показує швидкість розрахунку дебіторів з підприємством. Чим вищим є коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, тим ефективнішою є політика управління дебіторською заборгованістю.

8. **Час обороту дебіторської заборгованості** – це середній термін інкасації дебіторської заборгованості, в днях.

Аналіз показників ефективності оборотних коштів потрібно проводити за алгоритмом, наведеним в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Аналіз показників ефективності використання оборотного капіталу підприємства «...»

Показник	Код рядка та формула розрахунку	Нормативне значення	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення
1	2	3	4	5	р.5 – р.4
I. Вхідні дані, тис. грн					
1. Оборотний капітал	Ф1 р. 1195	–			
2. Запаси	Ф1 р. 1100)	–			
3. Дебіторська заборгованість	Ф1р.(1125+1130+ +1135+1136+1155)	–			
4. Поточні зобов'язання	Ф1 р. 1695	–			
5. Чистий дохід (виручка) від реалізації	Ф2 р. 2000	–			
6. Собівартість	Ф2 р. 2050	–			
II. Розрахункові дані					
7. Робочий капітал (ст. 1 – ст. 4)	Ф1 р. 1195 – Ф1 р. 1695	збільшення			
8. Маневреність робочого капіталу (ст. 2 / ст. 7)	$\frac{\text{Ф1 р. 1100}}{\text{Ф1 р. 1195 – Ф1 р. 1695}}$	незначне збільшення			
9. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, K_0 (ст. 5 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф2 р. 2000}}{\text{Ф1 р. 1195}}$	збільшення			
10. Час обороту оборотних коштів (дні) (360 / ст. 9)	$\frac{360}{K_0}$	зменшення			
11. Коефіцієнт оборотності запасів, K_{O_3} (ст. 6 / ст. 2)	$\frac{\text{Ф2 р. 2050}}{\text{Ф1 р. 1100}}$	збільшення			
12. Час обороту запасів (дні) (360 / ст. 11)	$\frac{360}{K_{O_3}}$	зменшення			
13. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, $K_{дз}$ (ст. 5 / ст. 3)	$\frac{\text{Ф2 р. 2000}}{\text{Ф1р.(1125+1130++1135+1136+1155)}}$	збільшення			
14. Час обороту дебіторської заборгованості (дні) (360 / ст. 13)	$\frac{360}{K_{дз}}$	зменшення			

За розрахованими в таблиці 4.2 показниками необхідно:

- зробити висновки про рівень і динаміку досліджуваних показників та їх відповідність нормативним значенням;
- дати загальну оцінку ефективності використання оборотного капіталу досліджуваного підприємства.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 5
АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМКІВ ВИКОРИСТАННЯ
ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

1. Аналіз формування та використання прибутку (збитку).
2. Аналіз показників рентабельності підприємства.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

Аналіз проводиться за даними Форми № 2 «Звіт про фінансові результати» за два періоди. Аналіз формування та використання прибутку здійснюється з метою виявлення факторів (доходів та витрат), що впливають на суму чистого прибутку підприємства. Методика проведення аналізу наведена в таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Аналіз формування та використання прибутку підприємства

Показники	Код рядка Форма № 2, ряд	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне
1	2	3	4	р.4 – р.3	$\frac{р.4}{р.3} \times 100 - 100$
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000				
2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050				
3. Валовий:					
прибуток	2090				
збиток	2095				
4. Інші операційні доходи	2120				
5. Адміністративні витрати	2130				
6. Витрати на збут	2150				
7. Інші операційні витрати	2180				
8. Фінансові результати від операційної діяльності:					
прибуток	2190				
збиток	2195				
9. Дохід від участі в капіталі	2200				
10. Інші фінансові доходи	2220				
11. Інші доходи	2240				
12. Фінансові витрати	2250				
13. Втрати від участі в капіталі	2255				
14. Інші витрати	2270				

Продовження таблиці 5.1

1	2	3	4	p.4 – p.3	p.4 / p.3 * 100 – 100
15. Фінансові результати від операційної, інвестиційної та ін. фінансової діяльності (до оподаткування):					
прибуток	2290				
збиток	2295				
16. Фінансові результати від операційної, інвестиційної та ін. фінансової діяльності (після оподаткування):					
прибуток	2350				
збиток	2355				
17. Інший сукупний дохід (до оподаткування):					
доходи	2450				
витрати	-				
18. Інший сукупний дохід (після оподаткування)	2460				
19. Сукупний дохід підприємства (після оподаткування)	2350+2355+ +2460				

Після таблиці зробити висновки щодо:

- величини доходів та витрат підприємства;
- впливу отриманих доходів та здійснених витрат на суму чистого прибутку (збитку) досліджуваного підприємства.

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Рентабельність – це сума прибутку, що припадає на одиницю виручки, собівартості, активів тощо. Чим вищою є рентабельність, тим ефективніше функціонує підприємство, оскільки саме прибуток уособлює фінансову мету його діяльності. Формулу коефіцієнтів рентабельності вивести досить легко: це відношення прибутку до будь-якого показника, рентабельність якого хочуть визначити. На практиці, як правило, найчастіше використовують показники рентабельності, методика розрахунку яких наведена в таблиці 5.2.

Після таблиці зробити висновки щодо:

- рівня та динаміки розрахованих показників рентабельності;
- прибутковості діяльності досліджуваного підприємства в цілому.

Таблиця 5.2 – Аналіз показників рентабельності підприємства

Показник	Код рядка та формула розрахунку	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення
1	2	4	5	р.5 – р.4
I. Вхідні дані, тис. грн				
1. Валюта балансу	Ф1 р. 1900			
2. Власний капітал	Ф1 р. 1495			
3. Фінансові інвестиції	Ф1 р. (1051+1060)			
4. Необоротні активи	Ф1 р. 1095			
5. Робочий капітал	Ф1 р. 1495			
6. Дохід (виручка) від реалізації	Ф2 р. 2000			
7. Собівартість реалізованої продукції	Ф2 р. 2050			
8. Валовий прибуток (операційної, інвестиційної та ін. фінансової діяльності)	Ф2 р. 2090			
9. Чистий прибуток	Ф2 р. 2350			
II. Розрахункові дані				
10. Рентабельність усіх активів за чистим прибутком	$\frac{\text{Ф2 р. 2350}}{\text{Ф1 р. 1900}}$			
11. Рентабельність власного капіталу (за чистим прибутком) (ст. 7 / ст. 2)	$\frac{\text{Ф2 р. 2350}}{\text{Ф1 р. 1495}}$			
12. Рентабельність фінансових інвестицій	$\frac{\text{Ф2 р. 2350}}{\text{Ф1 р. (1005+1160)}}$			
13. Рентабельність необоротного (постійного) капіталу	$\frac{\text{Ф2 р. 2350}}{\text{Ф1 р. 1095}}$			
14. Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Ф2 р. 2350}}{\text{Ф1 р. 1495}}$			
15. Рентабельність реалізації (продаж)	$\frac{\text{Ф2 р. 2090}}{\text{Ф2 р. 2000}}$			
16. Показник чистого доходу	$\frac{\text{Ф2 р. 2350}}{\text{Ф2 р. 2000}}$			

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 6
АНАЛІЗ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

1. Аналіз руху грошових коштів підприємства.
2. Визначення тривалості фінансового та операційного циклу.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

Для виконання 1-го завдання практичної роботи потрібно детально вивчити Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів», а також Форму № 3 «Звіт про рух грошових коштів» досліджуваного підприємства за аналізовані періоди.

Рух грошових коштів – це невід’ємна складова господарської діяльності кожного підприємства. Керівництву підприємства важливо знати не тільки скільки коштів зараз є в касі чи на розрахунковому рахунку, а й причини того, чому саме така сума там міститься. Відповісти на дане питання допоможе детальний аналіз руху грошових коштів.

Для аналізу руху грошових коштів потрібно скласти аналітичну таблицю за наведеним нижче зразком (табл. 6.1).

Таблиця 6.1 – Аналіз руху грошових коштів

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000		
повернення податків і зборів	3005		
у тому числі податку на додану вартість	3006		
цільового фінансування	3010		
інші надходження	3095		
Витрачання на оплату:			
товарів (робіт, послуг)	3100		
праці	3105	( )	( )
відрахувань на соціальні заходи	3110	( )	( )
зобов’язань з податків і зборів	3115	( )	( )
інші витрачання	3190	( )	( )
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195		
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності			
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій	3200		

Продовження таблиці 6.1

1	2	3	4
необоротних активів	3205		
Надходження від отриманих: відсотків	3215		
дивідендів	3220		
Надходження від деривативів	3225		
Інші надходження	3250		
Витрати на придбання: фінансових інвестицій	3255	( )	( )
необоротних активів	3260	( )	( )
Виплати за деривативами	3270	( )	( )
Інші платежі	3290	( )	( )
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295		
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
Надходження від: власного капіталу	3300		
отримання позик	3305		
інші надходження	3340		
Витрачання на: випуск власних акцій	3345	( )	( )
погашення позик	3350		
сплату дивідендів	3355	( )	( )
інші платежі	3390	( )	( )
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395		
Чистий рух коштів за звітний період	3400		
Залишок коштів на початок року	3405		
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410		
Залишок коштів на кінець року	3415		

Далі, з кожного виду діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової), визначаються статті, за якими відбувалось надходження грошових коштів та їх витрати (табл. 6.1). У графі 3 таблиці 6.1 записуються суми грошових надходжень та витрат звітного періоду, відповідно, напроти статей базового періоду, за якими відбувався рух коштів. Далі, з кожного виду діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової), визначається сальдо (чистий рух коштів) як різниця між сумою надходжень грошових коштів та сумою витрат грошових коштів.

З метою порівняння руху грошових коштів за 2 періоди визначається відхилення показників.

Після таблиці зробити висновки, а саме:

– за якими статтями відбувалось надходження чи витрати грошових

- коштів з кожного виду діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової);
- визначити чистий рух коштів з кожного виду діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової) та в цілому за звітний період.

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Аналіз руху коштів містить в собі розрахунок часу обороту грошових коштів, тобто фінансового та операційного циклів.

Операційний цикл (ОЦ) – проміжок часу між придбанням сировини, матеріалів для здійснення основної діяльності та одержанням коштів від реалізації виробленої з них продукції, товарів і послуг.

Фінансовий цикл (ФЦ) – час, упродовж якого грошові кошти вилучені з обігу підприємства.

Тривалість фінансового циклу (ТФЦ) у днях розраховується за формулою:

$$ТФЦ = ТОЦ - ТОК, \quad (6.1)$$

де *ТОЦ* – тривалість операційного циклу;

ТОК – тривалість обігу кредиторської заборгованості.

Тривалість операційного циклу (ТОЦ) в днях можна визначити за такою формулою:

$$ТОЦ = ТОЗ + ТОД, \quad (6.2)$$

де *ТОЗ* – тривалість обороту виробничих запасів;

ТОД – тривалість обороту дебіторської заборгованості.

Алгоритм розрахунку фінансового та операційного циклу наведений в таблиці 6.2.

Таблиця 6.2 – Визначення фінансового та операційного циклу

Показник	Код рядка та формула розрахунку	Нормативне значення	Базовий рік	Звітний рік	Відхилення
1	2	3	4	5	р.5 – р.4
I. Вхідні дані, тис. грн					
1. Запаси	Ф1 р. 1100	–			
2. Дебіторська заборгованість	Ф1р.(1130+1135+1136+1155)	–			
3. Кредиторська заборгованість	Ф1 р. 1610				

Продовження таблиці 6.2

1	2	3	4	5	р.5 – р.4
4. Чистий дохід (виручка) від реалізації	Ф2 р. 2000	–			
5. Собівартість	Ф2 р. 2050	–			
II. Розрахункові дані					
6. Коефіцієнт оборотності запасів, $K_{Oз}$ (ст. 5 / ст. 1)	$\frac{\text{Ф2 р. 2050}}{\text{Ф1 р. 1100}}$	збільшення			
7. Час обороту запасів (дні) ($360 / \text{ст. 6}$)	$\frac{360}{K_{Oз}}$	зменшення			
8. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, $K_{дз}$ (ст. 4 / ст. 2)	$\frac{\text{Ф2 р. 2000}}{\text{Ф1р.}(1130+1135+1136+1155)}$	збільшення			
9. Час обороту дебіторської заборгованості (дні) ($360 / \text{ст. 8}$)	$\frac{360}{K_{дз}}$	зменшення			
10. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, $K_{кз}$ (ст. 5 / ст. 3)	$\frac{\text{Ф2 р. 2050}}{\text{Ф1р. 1610}}$	збільшення			
11. Час обороту кредиторської заборгованості (дні) ($360 / \text{ст. 10}$)	$\frac{360}{K_{кз}}$	зменшення			
12. Тривалість операційного циклу (ст. 7 + ст. 9)	$ТОЗ + ТОД$	зменшення			
13. Тривалість фінансового циклу (ст. 12 – ст. 11)	$ТОЦ - ТОК$	зменшення			

Після таблиці необхідно:

- зробити висновки про рівень і динаміку досліджуваних показників та їх відповідність нормативним значенням;
- визначити вплив рівня розрахованих показників на тривалість операційного та фінансового циклу;
- дати загальну оцінку ефективності руху грошових коштів досліджуваного підприємства.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 7
**ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА**

1. Оцінити кредитоспроможність підприємства.
2. Провести оцінювання кредитного забезпечення діяльності підприємства.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

Кредитоспроможність позичальника – це його здатність повністю і вчасно розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями. Кредитоспроможність позичальника, на відміну від його платоспроможності, не фіксує неплатежі за поточний період чи будь-яку дату, а прогнозує його платоспроможність на найближчу перспективу.

Існує багато методик аналізу фінансового стану клієнта та його надійності з точки зору вчасного повернення боргу. У практиці американських банків застосовується «**правило п'яти сі**», у якому критерії відбору клієнтів позначені символами, що починаються з літери «сі»:

- customer's character (характер позичальника) – його репутація, рівень відповідальності, готовність і бажання гасити борг;
- capacity to pay (фінансові можливості);
- capital (капітал, майно);
- collateral (забезпечення);
- current business conditions (загальні економічні умови).

В англійській економічній літературі принципи кредитування визначаються аббревіатурою **CAMPARI**, що означає:

- C (character) – характеристика клієнта;
- A (ability) – здатність до погашення позики;
- M (margin) – маржа (дохідність);
- P (purpose) – мета кредиту;
- A (ammount) – розмір позики;
- R (repayment) – умови погашення позики;
- I (insurance) – страхування ризику непогашення позики.

Ці методи оцінювання кредитоспроможності позичальника стали досить популярними завдяки вдалому поєднанню в них аналізу особистих і ділових якостей клієнта.

Та все ж класичним підходом до оцінювання кредитоспроможності позичальника вважається аналіз бухгалтерського балансу підприємства. Однак, бухгалтерська звітність – не єдине джерело інформації для аналізу кредитоспроможності. Більшість фінансових показників дає лише загальне уявлення про стан клієнта. Тому додатково розглядають репутацію позичальника, його кредитну історію та інше.

Потрібно зауважити, що в Україні НБУ також розробляє для комерційних банків рекомендації щодо визначення фінансового стану і

кредитоспроможності позичальників. Згідно з «Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» від 06. 07. 2000 р. № 279 критерії оцінювання фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно його внутрішніми положеннями щодо проведення активних операцій (кредитних) та методикою проведення оцінювання фінансового стану позичальника з урахуванням вимог цього положення, у яких мають бути визначені ґрунтовні, технічно виважені критерії економічного оцінювання фінансової діяльності позичальників на підставі аналізу їх балансів та звітів про фінансові результати в динаміці тощо. Методика проведення оцінювання фінансового стану позичальника, яка розроблена банком, є невід'ємним додатком до внутрішньобанківського положення про кредитування.

Методика оцінювання фінансового стану передбачає поєднання об'єктивних даних, сформованих на основі бухгалтерської звітності, та суб'єктивних даних, що визначаються на підставі інформації, яку вже має банк, та пакета документів, які подає позичальник для отримання кредиту.

Установи банку здійснюють оцінювання фінансового стану позичальника – юридичної особи перед наданням йому позики, а надалі – щоквартально для визначення розміру відрахувань до резерву та контролю за діяльністю позичальника.

Оцінювання фінансового стану позичальника передбачає аналіз його фінансово-господарської діяльності за такими даними:

- обсяг реалізації;
- прибутки і збитки;
- рентабельність;
- коефіцієнти ліквідності;
- грошові потоки;
- склад дебіторсько-кредиторської заборгованості;
- ефективність управління позичальника;
- ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці;
- історія погашення кредитної заборгованості в минулому.

Оцінювання фінансового стану позичальника виконується в три етапи:

1-й етап – обчислення значень показників, що характеризують фінансовий стан позичальника;

2-й етап – оцінювання та узагальнення показників і визначення класу надійності позичальника;

3-й етап – складання аналітичного висновку.

На першому етапі розраховуються показники, що характеризують фінансовий стан позичальника. Ці показники поділяються на такі аналітичні групи:

I група – попереднє оцінювання позичальника – це показники, що розраховуються з метою визначення ринкової позиції позичальника, його

взаємовідносин з банком у минулому, перспектив розвитку. Показниками цієї групи є:

1. Період функціонування підприємства (ФП) – кількість років з моменту одержання державної реєстрації підприємства.

ФП приймає значення, що дорівнює кількості років функціонування підприємства (числове значення може бути з десятковими знаками).

У разі функціонування підприємства п'ять і більше років ФП приймає значення 5. По підприємствах, що функціонують менше одного року, $ФП = 0,5$.

2. Наявність бізнес-плану (БП) – характеризує перспективу розвитку підприємства.

Показник БП може мати одне з таких значень:

$БП = 1$ – за наявності бізнес-плану;

$БП = 0$ – за відсутності бізнес-плану.

3. Прибуткова діяльність (ПД) свідчить про рентабельну діяльність підприємства.

Показник ПД може мати одне з таких значень:

$ПД = 3$ – прибуткова діяльність за останні три роки;

$ПД = 2$ – прибуткова діяльність за останні два роки;

$ПД = 1$ – прибуткова діяльність за останній рік;

$ПД = 0$ – відсутність прибутку.

4. Погашення позичок у минулому (ПП) – характеризує наявність або відсутність фактів неповернення чи несвоєчасного повернення кредитів.

Показник ПП може мати одне з таких значень:

$ПП = 1$ – кредит погашено без проблем;

$ПП = 0,7$ – кредит погашено після відстрочки;

$ПП = 0,1$ – кредит прострочений;

$ПП = 0$ – позичальник ухиляється від відповідальності.

Якщо позичальник не користувався кредитами в минулому, $ПП = 0,1$.

5. Сплата відсотків за користування кредитом (СВ) – характеризує наявність або відсутність фактів сплати чи несвоєчасної оплати відсотків за користування кредитом.

Показник СВ може мати одне з таких значень:

$СВ = 1$ – нараховані відсотки сплачено своєчасно;

$СВ = 0,7$ – відсотки сплачено із затримкою платежу;

$СВ = 0,1$ – відсотки прострочено;

$СВ = 0$ – позичальник ухиляється від відповідальності.

Якщо позичальник не користувався кредитами в минулому, то $СВ = 0,1$.

Показники «Погашення позичок у минулому» (ПП) та «Сплата відсотків за користування кредитом» (СВ) характеризують фінансовий стан розрахунків позичальника з банком по кредитах, наданих раніше.

При аналізі фінансового стану позичальника після надання йому нового кредиту значення цих коефіцієнтів залишаються без змін до

повного погашення цього кредиту (за умови, що поточний кредит та відсотки по ньому погашаються вчасно).

У разі, коли за поточним кредитом виникають проблеми (прострочена заборгованість за кредитом чи відсотками), ці показники підлягають зміні і набувають значень відповідно до пунктів 4 і 5.

II група – показники платоспроможності позичальника.

1. Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{пл}$) характеризує, наскільки обсяг поточних зобов'язань може бути погашений за рахунок усіх мобілізованих оборотних активів, чи здатний позичальник взагалі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями.

$$K_{пл} = \frac{OA}{ПЗ}, \quad (7.1)$$

де OA – оборотні активи;

$ПЗ$ – поточні зобов'язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків з кредиторами.

Теоретично виправдана оцінка цього коефіцієнта не менше 2.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шл}$) показує, якою мірою оборотні активи покривають короткострокові зобов'язання, а саме наскільки швидко короткострокові зобов'язання можуть бути погашені швидко ліквідними активами.

$$K_{шл} = \frac{OA - З}{ПЗ} = \frac{ДЗ + ПФІ + ГК}{ПЗ}, \quad (7.2)$$

де $З$ – величина запасів і витрат підприємства;

$ПФІ$ – поточні фінансові інвестиції;

$ДЗ$ – дебіторська заборгованість;

$ГК$ – грошові кошти та їх еквіваленти.

Нормативне значення $K_{шл}$ – 0,5–1,0.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$) характеризує, наскільки короткострокові зобов'язання можуть бути негайно погашені швидколіквідними грошовими коштами та цінними паперами.

$$K_{ал} = \frac{ПФІ + ГК}{ПЗ}. \quad (7.3)$$

Нормативне значення $K_{ал}$ – не менше 0,2.

III група – показники фінансової стійкості.

1. Коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{фс}$) вказує питому вагу власних джерел та залучених на тривалий термін коштів у загальних витратах підприємства, які воно може використати у своїй поточній діяльності без втрат для кредиторів.

$$K_{\phi c} = \frac{BK + ДЗК}{BB}, \quad (7.4)$$

де BK – власний капітал;
 $ДЗК$ – довгострокові залучені кошти;
 BB – валюта балансу.

Нормативне значення $K_{\phi c}$ – не менше 0,6.

2. Коефіцієнт фінансової незалежності ($K_{\phi n}$) – вказує частку власних коштів у загальній сумі заборгованості підприємства.

$$K_{\phi n} = \frac{BK}{BB}. \quad (7.5)$$

Нормативне значення $K_{\phi n}$ – не менше 0,2.

3. Коефіцієнт фінансового ризику ($K_{\phi p}$) – вказує частку залучених коштів у розрахунку на 1 грн власних коштів позичальника.

$$K_{\phi p} = \frac{ЗК}{BK}. \quad (7.6)$$

Нормативне значення $K_{\phi p}$ – не більше 1,0.

4. Коефіцієнт оборотності балансу ($K_{об}$):

$$K_{об} = \frac{ЧД}{\overline{BB}}, \quad (7.7)$$

де $ЧД$ – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції;
 $\overline{BB}$ – середня валюта балансу.

Середня валюта балансу визначається як середнє арифметичне цього показника на початок і кінець року.

Цей показник визначається на підставі річного звіту, його значення використовується також при оцінюванні фінансового стану позичальника на кварталні дати.

5. Коефіцієнт маневреності власних коштів (K_m) характеризує ступінь мобільності використання власних коштів.

$$K_m = \frac{BK - HA}{BK}, \quad (7.8)$$

де HA – необоротні активи підприємства.
 Нормативне значення K_m – не менше 0,5.

IV група – показники надійності підприємства.

1. Коефіцієнт забезпечення кредиту (K_s) характеризує наявність, обсяг та якість забезпечення повернення кредиту.

$K_3 = 2$ у випадках, якщо забезпеченням кредиту є:

- гарантії Уряду України;
- гарантії банків, зареєстрованих як юридичні особи у країнах, що належать до категорії А (згідно з додатком 1.2 Положення НБУ «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих утрат за позиками комерційних банків»);
- грошові вклади і депозити позичальника, розміщені у банку, що надає позику.

$K_3 = 0,5$ у випадках, коли забезпеченням кредиту є гарантії (поручительство) чи страхування ризику. У разі, якщо забезпеченням кредиту є застава майна, коефіцієнт забезпечення визначається так:

$$K_3 = \frac{BЗ}{K}, \quad (7.9)$$

де $BЗ$ – вартість застави;

K – сума кредиту та відсотків.

Вартість застави визначається на підставі договору застави, суми кредиту та відсотків, з огляду на кредитний договір.

Вартість майна та майнових прав позичальника, оформлених під заставу, визначається за реальною (ринковою) вартістю з урахуванням практичної складності реалізації майна у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань.

Потрібно враховувати, що в розрахунок розміру резерву вартість заставленого майна (майнових прав) позичальника (за винятком застави державних цінних паперів) заноситься у розмірі не більше 50% вартості, визначеної договором застави. У розрахунок розміру резерву за кредитами, наданими під заставу державних цінних паперів, враховується вартість застави, але не більше реальної (ринкової) вартості.

Враховуючи зміни кон'юнктури ринку, комерційний банк зобов'язаний один раз на рік, а також у разі кожної пролонгації кредитного договору, проводити перегляд вартості заставленого майна, визначеної договором застави.

2. Оборотно́ість дебіторської заборгованості ($O_{дз}$). Цей показник розраховується за даними річного звіту, його значення використовується також на кварталні дати.

$$O_{дз} = \frac{ЧД}{\overline{ДЗ}}, \quad (7.10)$$

де $\overline{ДЗ}$ – середньорічна вартість дебіторської заборгованості.

Середня дебіторська заборгованість визначається як середнє арифметичне суми цієї заборгованості на початок і кінець року.

Показник $O_{дз}$ оцінюється шляхом порівняння з попереднім періодом і може мати такі значення:

$O_{oz} = 2$ – у разі зменшення його розрахункового значення проти попереднього періоду;

$O_{oz} = 1$ – у разі, якщо його розрахункове значення знаходиться на рівні попереднього періоду;

$O_{oz} = 0$ – у разі збільшення його розрахункового значення проти попереднього періоду.

3. Оборотність кредиторської заборгованості (O_{kz}).

$$O_{kz} = \frac{ЧД}{\overline{КЗ}}, \quad (7.11)$$

де $\overline{КЗ}$ – середньорічна вартість кредиторської заборгованості.

Цей показник оцінюється аналогічно показнику O_{oz} .

4. Оборотність готової продукції (O_{zn}):

$$O_{zn} = \frac{ЧД}{ГП}, \quad (7.12)$$

де $ГП$ – обсяг готової продукції за звітний період.

Оцінювання показника здійснюється шляхом порівняння з попереднім періодом (зменшення, збільшення).

O_{zn} може мати такі значення:

$O_{zn} = 2$ – у разі зменшення його значення порівняно з попереднім періодом;

$O_{zn} = 1$ – у разі, якщо його значення знаходиться на рівні попереднього періоду;

$O_{zn} = 0$ – у разі збільшення його значення проти попереднього періоду.

По підприємствах із сезонним циклом виробництва аналіз O_{zn} здійснюється за даними річного звіту і це значення враховується при оцінюванні фінансового стану позичальника на кварталні дати.

На другому етапі визначається інтегральний показник, розрахунок якого ґрунтується на використанні принципу вагомості показників і коефіцієнтів вагомості аналітичних груп. Залежно від величини інтегрального показника визначають клас надійності позичальника (А, Б, В, Г, Д).

Залежно від стану платоспроможності, фінансової стійкості, солідності та можливості виконувати свої зобов'язання перед банком підприємство-позичальник повинно бути віднесене до одного з п'яти класів, що характеризують його надійність.

Клас А – підприємство з дуже стійким фінансовим станом.

Клас Б – підприємство із стійким фінансовим станом.

Клас В – підприємство має ознаки фінансової напруги.

Клас Г – підприємство підвищеного ризику.

Клас Д – підприємство з незадовільним фінансовим станом.

Для встановлення класу позичальника визначається інтегрований показник його фінансового стану, що розраховується на підставі наведених вище коефіцієнтів, їх вагомих значень та вагомих коефіцієнтів груп показників.

Порядок визначення інтегрованого показника.

1. Попередньо здійснюється аналіз розрахункових фактичних значень $K_{пл}$, $K_{шл}$, $K_{ал}$, $K_{фс}$, $K_{фн}$, $K_{фр}$, K_3 (згідно з таблицею 7.1). Залежно від того, в яких параметрах знаходиться фактичне значення коефіцієнта, останній набуває одного із значень (2, 1 чи 0).

2. Усі розраховані фактичні значення коефіцієнтів вносяться до таблиці 7.2 (графі 5). У графу 6 таблиці вноситься оцінка кожного коефіцієнта ($K_{пл}$, $K_{шл}$, $K_{ал}$, $K_{фс}$, $K_{фн}$, $K_{фр}$, K_3), визначена на підставі таблиці 7.1.

Таблиця 7.1 – Оцінювання коефіцієнтів

Коефіцієнт	Оцінка		
	2	1	0
1. Коефіцієнт поточної ліквідності, $K_{пл}$	2 і більше	Від 1 до 2	Менше 1
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності, $K_{шл}$		0,5 і більше	Менше 0,5
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, $K_{ал}$		0,2 і більше	Менше 0,2
4. Коефіцієнт фінансової стійкості, $K_{фс}$		0,6 і більше	Менше 0,6
5. Коефіцієнт фінансової незалежності, $K_{фн}$		0,2 і більше	Менше 0,2
6. Коефіцієнт автономності, $K_{фр}$		Менше 1	1 і більше
7. Коефіцієнт оборотності балансу, $K_{об}$		0,7 і більше	Менше 0,7
8. Коефіцієнт маневреності, K_m		0,5 і більше	Менше 0,5
9. Коефіцієнт забезпеченості, K_3	2 і більше	Від 1,4 до 2	Менше 1,4

Оскільки, додаткове оцінювання показників (за винятком K_3) не передбачене, то в графі 6 таблиці 7.2 вказуються їх розрахункові фактичні значення (гр. 5 = гр. 6).

Таблиця 7.2 – Розрахунок інтегрального показника фінансового стану позичальника

Номер	Назва показника	Теоретичне значення	Вагове значення показника	Розрахункове значення показника	Оцінка коефіцієнта	Значення показника з урахуванням вагомості
1	2	3	4	5	6	7
I група – Попереднє оцінювання позичальника						
Вагомий коефіцієнт – 2						
1	Період функціонування	0,5–5	0,5			
2	Наявність бізнес-плану, БП	0–1	1			

Продовження таблиці 7.2

1	2	3	4	5	6	7
3	Прибуткова діяльність, ПД	0–3	2			
4	Погашення позик, ПП	0–1	6			
5	Сплата відсотків, СВ	0–1	6			
Разом за групою I						
II група – Показники платоспроможності Вагомий коефіцієнт – 5						
1	Коефіцієнт поточної ліквідності, $K_{пл}$	Не менше 2	8			
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності, $K_{шл}$	Не менше 0,5	7			
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності, $K_{ал}$	Не менше 0,2	6			
Разом за групою II						
III група – Показники фінансової стійкості Вагомий коефіцієнт – 4						
1	Коефіцієнт фінансової стійкості, $K_{фс}$	Не менше 0,6	6			
2	Коефіцієнт фінансової незалежності, $K_{фн}$	Не менше 0,2	5			
3	Коефіцієнт фінансового ризику, $K_{фр}$	Не більше 1,0	4			
4	Коефіцієнт оборотності балансу, $K_{об}$	Не менше 0,7	4			
5	Коефіцієнт маневреності, $K_{м}$	Не менше 0,5	4			
Разом за групою III						
IV група – Показники «надійності» підприємства Вагомий коефіцієнт – 2						
1	Коефіцієнт забезпеченості, K_3	Не менше 1,4	8			
2	Оборотність дебіт. заборгованості, $O_{дз}$	0–2	2			
3	Оборотність кредит. заборгованості, $O_{кз}$	0–2	2			
4	Оборотність запасів, $O_{зан}$	0–2	2			
Разом за групою IV						
Усього (S)						
КЛАС						

3. Отримана оцінка множиться на вагоме значення коефіцієнта (гр. 6×гр. 4) (табл. 7.2).

4. Сума значень показників з кожної групи множиться на вагомий коефіцієнт відповідної групи.

5. Визначається сума значень усіх груп (S).

6. З огляду на суми значень усіх показників визначається клас позичальника на підставі рейтингової шкали таблиці 7.3. Залежно від того, в яких параметрах знаходиться значення S, позичальник належить до певного класу (А, Б, В, Г, Д).

Таблиця 7.3 – Рейтингова шкала для визначення класу позичальника

Значення інтегрованого показника	Клас
Понад 200	А
Від 160 до 200	Б
Від 130 до 160	В
Від 110 до 135	Г
Менше 110	Д

Після розрахунків зробити висновки щодо класу позичальника та рівня кредитоспроможності досліджуваного підприємства.

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Аналіз стану, структури та динаміки кредитного забезпечення підприємства проводиться на основі даних форми № 1 «Баланс», розділу 2 і 3 пасиву (табл. 7.4).

Таблиця 7.4 – Аналіз структури та динаміки кредитного забезпечення діяльності підприємства

Показники	Код рядка	Базовий рік		Звітний рік		Відхилення	
		тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне, тис. грн	відносне, %
		3	4	5	6		
1	2	3	4	5	6	р.5 – р.3	$\frac{р.5}{р.3} \times 100 - 100$
Довгострокові зобов'язання							
Відстрочені податкові зобов'язання	Ф1 р.1500						
Довгострокові кредити банків	Ф1 р.1510						
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	Ф1 р.1515						
Довгострокові забезпечення	Ф1 р.1520						
Цільове фінансування	Ф. р.1525						
Усього за розділом	Ф1 р.1595						
Поточні зобов'язання							
Короткострокові кредити банків	Ф1 р.1600						
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	Ф1 р.1610						
за товари, роботи, послуги	Ф1 р.1615						

Продовження таблиці 7.4

1	2	3	4	5	6	p.5 – p.3	p.5 / p.3 × 100 – 100
Поточні зобов'язання за розрахунками:							
– з бюджетом	Ф1 p.1620						
у т.ч. з податку на прибуток	Ф.1 p.1621						
– зі страхування	Ф1 p.1625						
– з оплати праці	Ф1 p.1630						
Поточні забезпечення	Ф1 p.1660						
Доходи майбутніх періодів	Ф.1 p.1665						
Інші поточні зобов'язання	Ф.1 p.1690						
Усього за розділом	Ф1 p.1695						

Позикові кошти підприємства містять довгострокові, короткострокові кредити і позики, кредиторську заборгованість, у тому числі аванси, надані покупцями та замовниками, розрахунки за дивідендами, інші короткострокові пасиви.

Довгострокові кредити і позики (на строк більше року) видаються підприємству на витрати для реконструкції та модернізації, покращення організації виробництва, на технічне переозброєння, впровадження нової техніки і технології, під приріст оборотних коштів та інші цільові програми.

Короткострокові кредити і позики використовуються для формування оборотних коштів підприємства на строк не більше одного року.

Кредиторська заборгованість – це наслідок несвоєчасного виконання підприємством платіжних зобов'язань: за розрахунками за продукцію, роботи, послуги; з оплати праці; за розрахунками з бюджетом; з іншими кредиторами тощо.

Для поглиблення аналізу потрібно:

- структуру кредитного забезпечення підприємства по роках зобразити у вигляді діаграм;
- визначити, які статті входять до складу залучених коштів досліджуваного підприємства;
- охарактеризувати, яку частку займає кожна складова у загальній сумі кредитного забезпечення;
- проаналізувати як змінилися склад та структура залучених коштів у звітному періоді порівняно з попереднім;
- проаналізувати які причини та наслідки змін у складі і структурі кредитного забезпечення досліджуваного підприємства.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 8
**ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗЗБИТКОВОГО ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА
ПРОДУКЦІЇ**

1. Визначити точку беззбитковості (поріг рентабельності) та запас фінансової стійкості.
2. Результати розрахунків зобразити графічно.

Методичні вказівки до виконання практичної роботи

Операційна діяльність щодо виробництва (продажу) продукції, надання послуг, виконання робіт вважається врівноваженою, коли чистий дохід від продажу цієї продукції (робіт, послуг), тобто виручка, дорівнює сукупним витратам. Цей обсяг продукції ще називають **точкою беззбитковості**, оскільки на графіку в точці, що відповідає його величині, перетинаються функції витрат і чистої виручки (доходу). Зазначений обсяг виробництва точка беззбитковості – розмежовує сфери збиткового (ділянка 1) і прибуткового (ділянка 2) виробництва (продажу), як це показано на рисунках 8.1 та 8.2.

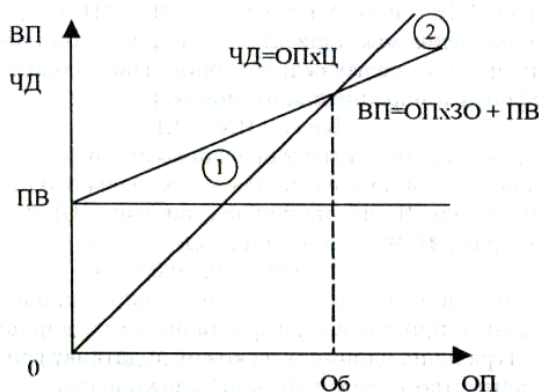

Рисунок 8.1 – Динаміка витрат (ВП), виручки (ЧД) та точка беззбитковості (Об)

Рисунок 8.2 – Динаміка прибутку (збитку) залежно від обсягу виробництва

Через наявність постійних витрат ($ПВ$) виробництво продукції до певного її обсягу (точки беззбитковості ($Об$)) є збитковим, оскільки $ВП > ЧД$ ($ВП$ – загальні витрати підприємства, $ЧД$ – чистий дохід (виручка) від реалізації). Сфера збиткового виробництва ($ОЗб$) на графіках перебуває в межах

$$0 \leq ОЗб < Об. \quad (8.1)$$

Зі зростанням обсягу виробництва (продажу) за умови, що змінні витрати на одиницю продукції менші за ціну, тобто $ЗО < Ц$, збитки зменшуються, і в точці беззбитковості вони дорівнюють нулю.

На практиці беззбитковий обсяг виробництва обчислюється, як правило, аналітично. Необхідна для цього формула виводиться досить просто. У точці беззбитковості виручка дорівнює сукупним витратам, тобто:

$$Об \times Ц = Об \times ЗО + ПВ. \quad (8.2)$$

Звідси маємо відому формулу:

$$Об = ПВ / (Ц - ЗО). \quad (8.3)$$

У чисельнику цієї формули постійні витрати, у знаменнику – маржинальний прибуток на одиницю продукції (питомий маржинальний прибуток).

У стартовий період роботи підприємства, коли $ОП$ (обсяг реалізації (продажу)) дорівнює 0, збитки дорівнюють постійним витратам. Зі збільшенням обсягу виробництва (продажу) на один виріб, $\Delta Оп = 1$, збитки зменшуються на питомий маржинальний прибуток ($Ц - ЗО$). Після досягнення точки беззбитковості відповідно зростає прибуток.

Беззбитковий обсяг виробництва може визначатися у натуральному і грошовому виразі. Натуральний вираз найбільш прийнятний для однопродуктового виробництва. У багатопродуктовому виробництві в цьому разі виникає проблема розподілу постійних витрат між виробництвом окремих продуктів. Тому за цих умов частіше визначають загальний обсяг беззбиткового виробництва у грошовому виразі, тобто в обсязі виручки $ЧД$.

Для виведення формули обчислення беззбиткового обсягу виробництва у грошовому виразі скористаємося формулою:

$$Об = ПВ : (Ц - ЗО),$$

$$Об \times Ц = ПВ : [(Ц - ЗО) : Ц]. \quad (8.4)$$

Оскільки $Об \times Ц = ЧДб$ (чистий дохід, який забезпечує беззбиткову діяльність), а $(Ц - ЗО) : Ц$ – це коефіцієнт маржинального прибутку ($Кп.м$), тоді

$$\text{ЧДб} = \text{ПВ} : \text{Кп.м.} \quad (8.5)$$

Можна вивести цю формулу і на основі таких співвідношень. У точці беззбитковості:

$$\text{ЧДб} = \text{ЗВб} + \text{ПВ}, \quad (8.6)$$

де *ЗВб* – змінні витрати на беззбитковий обсяг продукції (продажу), грн.

Виразимо залежність змінних витрат від обсягу виробництва (продажу), скориставшись для цього коефіцієнтом маржинального прибутку:

$$\text{Кп.м} = (\text{ЧД} - \text{ЗВ}) : \text{ЧД};$$

$$\text{ЗВ} = \text{ЧД} - \text{ЧД} \times \text{Кп.м.} \quad (8.7)$$

У точці беззбитковості

$$\text{ЧДб} = \text{ЧДб} - \text{ЧДб} \times \text{Кп.м} + \text{ПВ}. \quad (8.8)$$

Звідси

$$\text{ЧДб} = \text{ПВ} : \text{Кп.м.} \quad (8.9)$$

У точці беззбитковості постійні витрати (*ПВ*) покриваються маржинальним прибутком.

Обсяг беззбитковості (поріг рентабельності) та запас фінансової стійкості визначаються на основі даних Ф 2 «Звіт про фінансові результати», розділу II «Елементи операційних витрат».

Потрібно чітко визначити, які елементи операційних витрат є постійними, а які змінними (це залежить від специфіки виробничої діяльності). Як правило, до змінних відносять матеріальні затрати та половину інших операційних витрат, все решта – до постійних, тобто:

Матеріальні затрати (Ф2 р.2500) – змінні;

Витрати на оплату праці (Ф2 р.2505) – постійні;

Відрахування на соціальні заходи (Ф2 р.2510) – постійні;

Амортизація (Ф2 р.2515) – постійні;

Інші операційні витрати (Ф2 р.2520) – змінні та постійні.

Отже, сума змінних витрат = Ф2 (р.2500 + 0,5 × р.2520).

Сума постійних витрат = Ф2 (р.2505 + р.2510 + р. 2515 + 0,5 × р.2520).

Разом витрат = змінні + постійні.

Питома вага змінних витрат = змінні витрати / разом витрат.

Питома вага постійних витрат = постійні витрати / разом витрат.

Сума умовно-змінних витрат = питома вага змінних витрат × × собівартість.

Сума умовно-постійних витрат = питома вага постійних витрат × собівартість.

Визначення точки беззбитковості (порогу рентабельності) та запасу фінансової стійкості доцільно проводити за допомогою аналітичної таблиці 8.1.

Таблиця 8.1 – Визначення точки беззбитковості та запасу фінансової стійкості

Показник	Код рядка та формула розрахунку	Роки		Відхилення
		Базовий	Звітний	
1	2	3	4	4–3
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	Ф2 р. 2000			
2. Собівартість реалізованої продукції	Ф2 р. 2050			
3. Валовий прибуток (збиток)	Ф2 р.2090			
4. Сума умовно-змінних витрат	Питома вага змінних витрат × Ф2 р.2050			
5. Сума умовно-постійних витрат	Питома вага постійних витрат × Ф2 р.2050			
6. Сума маржинального доходу (р. 3 + р. 5)	Ф2 р.2090 + 2050			
7. Частка маржинального доходу у виручці (р.6 / р.1)	Маржинальний дохід / Ф2 р.2000			
8. Точка беззбитковості (поріг рентабельності) (р.5 / р.7)	Сума умовно-постійних витрат / частка маржинального доходу у виручці			
9. Запас фінансової стійкості: в тис. грн (р.1 – р.8) у % ((р.1 – р.8) / р.1)×100	Ф2 р.2000 – точка беззбитковості ((Ф2 р.2000 – точка беззбитковості) / Ф2 р.2000) × 100			

За розрахованими в таблиці показниками необхідно:

- побудувати графік динаміки витрат, виручки від реалізації та зобразити точку беззбитковості;
- зробити висновки стосовно рівня та динаміки точки беззбитковості і запасу фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 9
ПЛАНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА

1. Ознайомлення з базовими теоретико-методичними основами фінансового планування.
2. Аналіз методів фінансового планування.
3. Прогнозування фінансово-економічних показників підприємства.
4. Складання поточного фінансового плану підприємства.
5. Розробка шахового балансу.
6. Складання платіжного календаря.
7. Розробка касового плану підприємства.

Методичні вказівки до виконання 1-го завдання практичної роботи

Фінансове планування – це визначення фінансових надходжень та фінансових витрат підприємства з метою забезпечення його господарської діяльності на певний період.

Необхідно, виходячи із теоретичних розробок в галузі застосування методик фінансового планування, виявити стан практичного застосування нижченаведених методик на підприємстві. У випадку відсутності фінансового планування, обґрунтувати можливості або неможливості застосування кожної із наведених методик.

Доцільно враховувати різні методи, що застосовуються в практиці розробки фінансових планів, зокрема:

- балансовий;
- нормативний;
- розрахунково-аналітичний;
- оптимізацій;
- моделювання.

Сутністю балансового методу є досягнення рівності обсягів грошових витрат та джерел їх покриття.

Загальна формула ув'язки руху фінансових ресурсів з урахуванням змін залишків на початок і кінець планового періоду має такий вигляд:

$$Z_{n.n} + H - B = Z_{к.n}, \quad (9.1)$$

де $Z_{n.n}$ – залишок коштів на початок планового періоду;

H – надходження коштів протягом планового періоду;

B – витрачання коштів;

$Z_{к.n}$ – залишок коштів на кінець планового періоду.

Використання формули 9.1 дає можливість визначати обсяги планових надходжень коштів підприємства у випадку, коли фінансова служба, знаючи залишки коштів на початок планового періоду, прагне визначити суму планових надходжень.

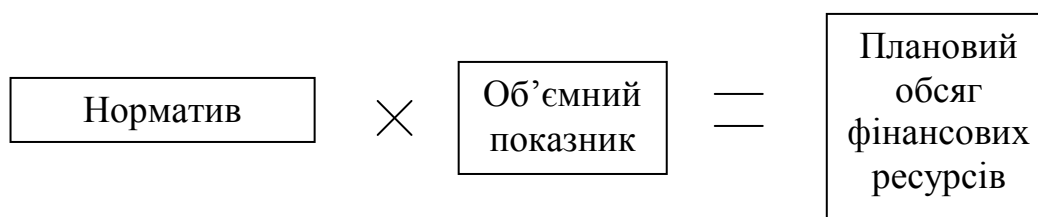
В такому випадку формула 9.1 матиме вигляд:

$$H = B + Z_{к.п} - Z_{н.п}. \quad (9.2)$$

Приклад

Визначити суму планових надходжень підприємства в плановому році, якщо відомо, що залишок грошових коштів підприємства на початок року – 10 тис. грн, витрати на придбання сировинних ресурсів і обладнання – 120 тис. грн, плановий залишок коштів на кінець планового року має становити 20 тис. грн. В такому випадку план надходжень коштів підприємства протягом року становитиме 130 тис. грн (120+20–10), які мають бути отримані в результаті господарської діяльності.

Нормативний метод передбачає визначення потреби у фінансових ресурсах шляхом застосування певних нормативів на плановий обсяг різних показників (власні оборотні засоби, ставки податків, норма амортизації, випуск продукції, обсяги реалізації та ін.). Визначення планових показників фінансових ресурсів на основі нормативу здійснюється за схемою:

Приклад

Визначити норматив власних оборотних коштів підприємства на наступний рік, якщо відомо, що одnodенні витрати оборотних коштів базового року становили 20,5 тис. грн, а норма запасу в днях – 12 днів.

Планова величина власних оборотних коштів, що має бути на підприємстві, в даному випадку становитиме – 246 тис. грн (20,5 тис. грн × 12 днів).

При розрахунково-аналітичному методі розраховується обсяг витрат і потреба в ресурсах шляхом множення середніх витрат на індекс їх зміни у запланованому періоді. Як відомо, в основі цього методу лежить використання експертної оцінки, розрахунок якої передбачає декілька етапів. Перш за все характеризуються звітні дані за показниками. Виявляються тенденції зростання і пониження абсолютних значень окремих показників, часові співвідношення між ними. Далі вивчаються і аналізуються бажані зміни у плановому періоді та можливість досягнення тих чи інших результатів на основі застосування логічних та математично-статистичних розрахунків. На основі зважування та порівняння отриманих результатів приймається рішення про величину планового показника.

Приклад

Дебіторська заборгованість підприємства на кінець кварталів передпланового періоду (в тис. грн) становила 110, 8, 112, 3, 113, 8, 220, 1, при порівняно стабільних обсягах реалізації. Експертне оцінювання динаміки зміни показників свідчить, що виникла тенденція зростання рівня дебіторської заборгованості. Це призводить до недоотримання значної частини коштів і спонукає до породження негативних тенденцій економічного розвитку. Аналіз і експертне оцінювання передбачає ряд заходів. Це, зокрема, інвентаризація дебіторської заборгованості і направлення повідомлень про необхідність погашення заборгованості боржникам, перевірка стану надходження рекламацій і повернень продукції, якість упаковки і дизайну, поліпшення реклами, аналіз роботи служб маркетингу, претензійна робота і інші заходи дозволять скоротити обсяг дебіторської заборгованості на 30%.

Додаткові надходження в розрахунку на квартал становитимуть 66,0 тис. грн, $(220 \times 0,3)$, що значно поліпшить фінансове становище підприємства.

Метод оптимізації полягає у виборі найкращого варіанта із багатьох, з точки зору одержаного результату чи найбільш низьких затрат.

Приклад

Існує два варіанти вкладення капіталу. За I варіантом при капіталовкладеннях в 120 тис. грн на строк 3 роки у спільне підприємство, підприємство отримуватиме 20% на вкладений капітал. За II варіантом, при розміщенні коштів на строковий депозит під 20% підприємством буде отримана інша сума. Визначити кращий варіант.

Розв'язування

Розрахунок величини прибутку за I варіантом.

$$\frac{120 \cdot 20\%}{120} = 20 \text{ тис. грн.}$$

$$20 \text{ тис. грн} \cdot 3 \text{ роки} = 60 \text{ тис. грн.}$$

Розрахунок величини прибутку за II варіантом здійснюється за формулою:

$$r = pv \left(1 + \frac{i}{100}\right)^n,$$

де i – величина нарахованих відсотків в умовах складних відсотків;

pv – сума депозиту;

n – кількість років розміщення депозиту.

$$r = 120(1 + 0,2)^3 = 120 \cdot 1,728 = 207,4 \text{ тис. грн.}$$

Прибуток (валовий) – 87,4 тис. грн $(207,4 - 120,0)$.

Висновок: підприємству доцільно вкласти свої кошти в банк під строковий депозит.

Приклад

Розглядається два варіанти вкладення капіталу. За I варіантом при капіталовкладеннях 200 тис. грн річний прибуток, становитиме 100 тис. грн; за II варіантом при капіталовкладеннях 300 тис. грн річний прибуток становитиме 120 тис. грн. Визначити більш оптимальний варіант.

Пояснення.

В розрахунках доцільно використати критерій максимуму прибутку

$$П - E_n \cdot K \rightarrow \max ,$$

де $П$ – прибуток, грн;

K – капіталовкладення;

E – нормативний коефіцієнт ефективності капіталовкладень ($E_n = 0,15$).

Приведений прибуток:

I варіант: 100 тис. грн – $0,15 \cdot 200$ тис. грн = 70 тис. грн.

II варіант: 120 тис. грн – $0,15 \cdot 300$ тис. грн = 75 тис. грн.

Таким чином, I варіант вкладення капіталу є відносно більш прибутковим.

Моделювання передбачає аналіз функціональних зв'язків між різними елементами процесу виробництва. Цей метод надає можливість визначити кількісне співвідношення між різними факторами, визначити числовий вплив на розвиток того чи іншого показника. Передбачає розробку економіко-математичних моделей, перейти від фактичних результатів базового періоду до бажаного оптимального варіанта. Прикладами моделювання прибутку є виявлення залежності його від асортименту, якості, обсягу реалізації продукції; рентабельності підрівня затрат та інші.

Методичні вказівки до виконання 2-го завдання практичної роботи

Аналіз структури фінансового планування потрібно розпочати, виходячи із аналізу теоретичних і методичних основ організації фінансового планування та системи організації розробки фінансових планів на підприємстві.

Залежно від цільового призначення розрізняють стратегічні, довгострокові, поточні та оперативні плани.

Стратегічні фінансові плани спрямовані на середньо- та довгострокову перспективу і забезпечують вирішення ключових для підприємства цілей. Довгострокові плани мають бути складені з урахуванням деяких прогнозів. Розробка прогнозів є досить складним етапом фінансового планування, який потребує від фінансового менеджера високого рівня фахової підготовки у сфері фінансів, математики та прогнозування. Потрібно враховувати і те, що математичні методи не можуть замінити здатність

фінансиста виділяти найважливішу інформацію, правильно оцінювати її та передбачати міру впливу інших факторів.

Стратегічний план має певні відмінності від довгострокового, оскільки передбачає охоплення всіх сфер діяльності підприємства і окреслює основні етапи досягнення формульованих у плані цілей. Приклад розробки стратегічного плану підприємства наведений в таблиці 9.1.

Таблиця 9.1 – Прогноз основних фінансово-економічних показників підприємства на 2017–2018 роки

Показники	Базовий 2016 р.	2017 р., в т.ч.:					2018 р.	2019 р.
		I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Всього 2017 р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Обсяг продаж в натуральному виразі (тис. од.)	880,0	315,0	441,0	504,0	510,0	1770,0	2240,0	2240,0
2. Ціна одиниці реалізованої продукції (грн)	1,07	1,1	1,15	1,6	1,6	1,399	1,65	1,71
3. Обсяг продаж в натуральному виразі (тис. грн)	941,6	346,5	507,1	806,4	816,0	2476,0	3696,0	4172,4
4. Валові витрати (тис. грн)	660,0	289,8	427,8	680,4	688,5	2106,3	2956,8	3562,4
5. Витрати на одиницю реалізованої продукції (грн)	0,75	0,92	0,97	1,35	1,35	1,19	1,32	1,46
6. Прибуток від господарської діяльності (тис. грн)	280,0	56,7	79,3	126,0	127,5	369,7	739,2	610,0
7. Обсяг довгострокових кредитів (тис. грн)	850,0	1200,0	300,0	50,0	–	2400,0	–	–
8. Обсяг короткострокових кредитів (тис. грн)	–	55,0	55,0	55,0	60,0	325,0	–	–

Поточні плани складаються на основі стратегічних і передбачають певну деталізацію стратегічних планів на менш тривалий короткостроковий період. Поточні плани дають можливість визначити джерела фінансування розвитку підприємства, детально сформулювати структуру доходів і витрат, структуру активів підприємства на кінець планового періоду, отримати інформацію про рух грошових коштів підприємства протягом планового періоду.

Відповідно до діючого законодавства підприємства державного сектора зобов'язані складати поточні фінансові плани, а підприємствам недержавного – здійснювати таке планування рекомендовано. Такі плани розробляються на рік з розбиттям по кварталах.

Приклад розробки поточного плану підприємства наведено в таблиці 9.2.

Надзвичайно важливою і складною задачею, що має бути вирішена в ході складання поточного плану, є врахування всіх грошових надходжень і всіх грошових витрат підприємства. Для вирішення цієї задачі доцільно фінансові плани оперативно доповнювати розробками балансів грошових потоків, таблиць доходів і витрат, визначенням точки безбитковості та ін.

Важливо також забезпечити відповідність структури поточного плану сучасним формам фінансової звітності, зокрема, Звіту про фінансові результати (П(С)БО 3, Форми № 2) і Звіту про рух грошових коштів (П(С)БО 4, Форми № 3).

Наведені в розробленій нами таблиці 9.2 форма і зміст фінансового плану підприємства відповідають таким вимогам і можуть бути застосовані сучасними підприємствами. При складанні фінансових планів великих підприємств та виробничих об'єднань запропонована форма фінансового плану має бути доповнена системою додаткових розрахункових документів: кошторисом формування і розподілу прибутку, балансом доходів і детальних витрат на виробничу, інвестиційну і фінансову діяльність, розробкою балансу надходжень, витрат і рентабельності капітальних вкладень, сплати ПДВ та інших непрямих податків.

Таблиця 9.2 – Поточний фінансовий план підприємства на 2017 рік

Доходи	Базовий 2016 р.	Плановий 2017 р.	У тому числі по кварталах			
			I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6	7
I. Доходи						
1. Дохід (виручка) від реалізації продукції, у тому числі:	900	990	247	247	247	249
а) акцизи у складі доходу	–	–				
б) ПДВ у складі доходу(податкове зобов'язання)	150	165	41	41	41	42
в) інші непрямі податки	–	–				
г) знижки до цін і повернення товарів покупцями	–	–				
2. Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів (п.1 – п.1а. – п.1б – п.1в – п.1г)	750	825	206	206	206	207
3. Інші операційні доходи (від операційної оренди активів, операційних курсових різниць, відшкодування раніше списаних активів, дохід від реалізації оборотних засобів (крім інвестицій))	30	32	8	8	8	8
4. Доходи від участі в капіталі (від інвестицій в інші підприємства)	12	12	3	3	3	3

Продовження таблиці 9.2

1	2	3	4	5	6	7
5. Доходи від іншої фінансової діяльності (дивіденди і відсотки, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів від участі в капіталі))	3	8	2	2	2	2
6. Інші доходи (від реалізації необоротних активів і майнових комплексів, від неопераційних курсових різниць, доходи, які виникають в процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю)	7	9	2	2	2	2
7. Доходи від подій, які відповідають означенню надзвичайних	4	-	-	-	-	-
8. Всього доходів від звичайної та надзвичайної діяльності (валовий дохід) (п.1+п.3+п.4+п.5+п.6+п.7)	956	1051	262	262	262	265
9. Чистий дохід від звичайної та надзвичайної діяльності (п.2+п.3+п.4+п.5+п.6+п.7) або (п.8-п.1а-п.1б-п.1в-п.1г)	806	886	221	221	221	223
II. Витрати на здійснення звичайної та надзвичайної діяльності						
10. Витрати на здійснення основної операційної діяльності	590	639	160	160	160	159
11. Витрати на здійснення іншої операційної діяльності	5	6	1,5	1,5	1,5	1,5
12. Адміністративні витрати	40	40	10	10	10	10
13. Витрати на збут	90	92	23	23	23	23
14. Втрати від участі в капіталі	6	4	1	1	1	1
15. Витрати на здійснення іншої фінансової діяльності	1	3	0,5	0,5	0,5	1,5
16. Витрати, що пов'язані з отриманням інших доходів (не пов'язаних з операційною діяльністю)	3	2	0,5	0,5	0,5	0,5
17. Витрати на здійснення операцій, які відповідають означенню надзвичайних подій	2	-	-	-	-	-
18. Сумарні витрати на здійснення звичайної та надзвичайної діяльності (п.10+п.17)	737	786	196,5	196,5	196,5	196,5
III. Прибуток						
19. Прибуток від звичайної і надзвичайної діяльності (до оподаткування) (п.9-п.18)	69	100	24,5	24,5	24,5	24,5
IV. Інші надходження підприємства (крім доходів і прибутку)						
20. Асигнування із бюджету (покриття витрат дитячих дошкільних установ)	160	160	40	40	40	40
21. Інші асигнування із бюджету	-	-				
22. Довготермінові кредити банків	8	8	2	2	2	2

Продовження таблиці 9.2

1	2	3	4	5	6	7
23. Надходження від податкових органів	–	–	–	–	–	–
24. Короткострокові і середньострокові кредити банків	–	–	–	–	–	–
25. Акцизи, що надійшли у складі виручки від реалізації (суми минулих періодів)	–	–	–	–	–	–
26. Надходження коштів від працівників підприємства (на утримання дітей)	28	28	7	7	7	7
27. Економія від зниження вартості робіт, що виконані господарським способом	23	14	3,5	3,5	3,5	3,5
28. Разом інших надходжень	219	210	52,5	52,5	52,5	52,5
V. Виплати на видатки (із прибутку і надходжень)						
29. Закупівля нового обладнання, монтажні роботи (за рахунок прибутку)	16	28	7,5	7,5	7,5	5,5
30. Збільшення (+), зменшення (–) суми податкових зобов'язань	–	–	–	–	–	–
31. ПДВ, що сплачений у формі податкового кредиту	70	77	19	19	19	20
32. Платежі в бюджет:						
– податок на прибуток	17	25	6	6	6	7
– ПДВ (п.16–п.31)	80	88	22	22	22	22
33. Витрати на задоволення соціальних потреб	59	50	12	12	12	14
34. Поповнення обігових коштів за рахунок прибутку	15	20	5	5	5	5
35. Направити на погашення довготермінового і середньострокового кредиту (з прибутку)	5	4	1	1	1	1
36. Витрати на утримання дитячого садочка, виплати і видатки (без ПДВ)	160	160	40	40	40	40
37. Виплати із фонду матеріального заохочення (в частині прибутку)	9	13	3	3	3	4
38. Виплати із прибутку на утримання вищих органів управління	7	10	2	2	2	4
39. Використано прибутку минулих років	–	–	–	–	–	–
Разом виплат і видатків	438	475	117,5	117,5	117,5	122,5

Оперативне фінансове планування доповнює систему поточного фінансового планування і є його невід'ємною умовою. Це більш короткострокове планування, яке використовують з метою контролю за надходженням і витрачанням грошових коштів безпосередньо через поточні рахунки підприємства. Оперативні плани надають можливість

здійснювати систематичний контроль за забезпеченням неперервності виробничого процесу та значно підвищити ефективність фінансово-господарської діяльності. Більшість вітчизняних учених вважають, що оперативне фінансове планування має охоплювати складання платіжного календаря, касового плану і розрахунок потреби в короткостроковому кредиті.

В платіжному календарі наводяться платежі, що стосуються поточної діяльності підприємства і, які планується здійснити протягом планового періоду в ті чи інші моменти часу. Платіжний календар розроблюють, як правило, на поточний місяць з розбиттям на декади (10 днів) або тижні, а в разі потреби більш систематичного здійснення платежів – щоденно. Це надає змогу більш точно визначити майбутні потреби в грошових коштах і завчасно визначити і джерела їх надходження. Платіжний календар має охоплювати всі видатки і надходження коштів як в готівковій, так і в безготівковій формі.

Касовий план – це план обігу готівки підприємства, що розробляється з метою контролю за її надходженням та витрачанням. Як правило, касовий план розробляється на квартал і у встановлений строк подається до комерційного банку, з яким підприємство має договір про розрахунково-касове обслуговування. Касовий план складають за типовою формою, в структурі якої чотири розділи.

Касовий план більшою мірою використовується банківськими установами для планування потреби банку в готівкових коштах, оскільки готівкові розрахунки банків з підприємствами мають бути чітко визначені і регламентуються нормативами НБУ.

Потребу у короткостроковому кредиті підприємства визначають, виходячи із показників поточного (річного) фінансового плану у випадку, коли витратна частина балансу грошових надходжень недостатня для покриття необхідних для підприємства грошових витрат, або ж для забезпечення величини нормативу власних оборотних коштів підприємства. Нестача грошових ресурсів може бути визначена також і в ході оперативного фінансового планування чи господарської діяльності підприємства. Порядок надання і повернення кредитів визначений інструкціями НБУ і передбачає оформлення відповідних договірних документів між підприємством і банком в кожному конкретному випадку.

Методичні вказівки до виконання 3-го завдання практичної роботи

Як відомо різні види фінансових планів вирішують різні завдання. Так довгострокове і середньострокове планування має забезпечувати ефективне здійснення капіталовкладень, належні темпи залучення інвестицій, зростання обсягів виробництва та задоволення соціальних потреб колективів. Прогнозування передбачає багатоваріантність, оскільки фінансові плани можуть складатись при різних припущеннях щодо зміни у діяльності підприємства і кон'юнктури ринку. Отримати достовірний

прогноз надзвичайно нелегко і можливо лише врахувавши найважливіші чинники, що впливають на фінансову діяльність підприємства, і позбавившись від другорядних і таких, що неможливо правильно оцінити (зростання цін на енергоносії, зміна ринкової кон'юнктури та ін.).

Розрахунок планових фінансово-економічних показників здійснюється на 2017–2019 рр. з поквартальним їх визначенням в 2017 році. Основною метою складання прогнозу є розрахунок обсягів продаж, цін і витрат на реалізацію в умовах тенденції зростання цін на енергетичні ресурси. Передбачається, що витрати на газ, кам'яне вугілля і паливно-мастильні матеріали для підприємства зростуть протягом 2017 року порівняно з 2016 роком, – в 1,6 раза. В 2018 – в 1,8, а в 2019 – в 1,95 раза. В такій ситуації залишатись на рівні 2016 року в обсягах виробництва і цінах реалізації підприємство не в змозі, оскільки за таких умов, як показує розрахунок наведених в таблиці показників за підсумками III кварталу 2017 року, витрати на одиницю реалізованих товарів перевершили б ціну товарів, що реалізуються ($1,35 > 1,07$).

Проведений економічними і фінансовими службами підприємства аналіз засвідчує, що в таких умовах основним чинником, який забезпечить беззбитковість роботи підприємства, є значне збільшення обсягів виробництва і реалізації виробленої продукції та незначне зростання цін на власні товари.

Однак збільшення обсягів виробництва за рахунок власних джерел фінансування при певному ресурсному потенціалі обмежено і потребує додаткових інвестицій. Додаткові інвестиції мають бути направлені в модернізацію діючого виробничого устаткування та впровадження нової технологічної лінії.

Джерелами формування інвестиційних ресурсів підприємства можуть бути:

- додатковий випуск акцій;
- залучення коштів зовнішніх інвесторів;
- кредити під фінансування основних і поповнення оборотних засобів;
- інші джерела.

Найбільш допустимим варіантом поповнення інвестиційних ресурсів підприємства, є отримання банківського кредиту, оскільки додатковий випуск і реалізація акцій займе невиправдано великий період часу, а залучення зовнішніх інвесторів – малоімовірне.

Методичні вказівки до виконання 4-го завдання практичної роботи

Як було відзначено раніше, поточні фінансові плани складаються на основі стратегічних і передбачають їх певну деталізацію.

Розрахунок показників поточного фінансового стану дає змогу сформулювати більш конкретні та більш реальні фінансові цілі, забезпечити, таким чином, можливість дієвого контролю за їх виконанням

і своєчасним внесенням необхідних змін. Прогнозування і розробка довгострокового фінансового плану передбачає наявність певної невизначеності і багатоваріантності, що пов'язано із складністю визначення майбутніх змін у кон'юнктурі ринку і діяльності підприємства і неможливістю врахування і оцінювання дії тих чи інших чинників. Поточні фінансові плани надають можливість більш точно визначити джерела фінансування діяльності підприємства, структуру доходів і витрат, отримати інформацію про рух грошових коштів і тим самим контролювати процес надходження та витрачання грошових ресурсів підприємства й забезпечувати його платоспроможність і ліквідність. Поточні фінансові плани складаються на рік з розбиттям по кварталах і характеризують фінансову стратегію підприємства на такий період з врахуванням обсягів виробництва і реалізації, чинної системи оподаткування, середніх ставок за кредитами і депозитами, розрахунку величини формування та використання прибутку (зі сплатою обов'язкових платежів до бюджету й цільових фондів) та визначенням залишків фінансових ресурсів на початок і кінець планового року. Надзвичайно важливою і складною задачею, що має бути вирішена в ході складання поточного плану, є врахування всіх грошових надходжень і всіх грошових витрат підприємства. Для вирішення цієї задачі оперативні фінансові плани доцільно доповнювати розробками балансів грошових потоків, таблиць доходів і витрат, визначенням точки беззбитковості та ін.

Надзвичайно важливо забезпечити відповідність структури поточного плану сучасним формам фінансової звітності, зокрема, звіту про фінансові результати (П(с)БО 3, Форма № 2) і звіту про рух грошових коштів (П(с)БО 4, Форма № 3).

Наведені в розробленій нами таблиці 9.2 форма і зміст відповідають таким вимогам.

У структурі наведеного фінансового плану – п'ять розділів:

- I Доходи;
- II Витрати на здійснення звичайної і надзвичайної діяльності;
- III Прибуток;
- IV Інші надходження;
- V Виплати та видатки.

У першому розділі «Доходи» відображаються доходи від всіх видів діяльності підприємства: дохід (виручка) від реалізації, без відрахувань від суми отриманого доходу непрямих податків та інших платежів до бюджету (ПДВ, акцизи, знижки до цін та інше).

Окремими пунктами відображаються також і інші операційні доходи: від операційної оренди активів, операційних курсових різниць, відшкодування раніше втрачених активів, дохід від реалізації надлишкових оборотних засобів, доходи від участі в капіталі інших підприємств; дохід від іншої фінансової діяльності, дивіденди і відсотки, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів від участі в капіталі); інші можливі

для підприємства доходи, які пов'язані або не пов'язані з операційною діяльністю.

У першому розділі відображаються також і доходи від подій, які відповідають означенню надзвичайних, що надає змогу підприємству визначити всі види можливих доходів. Для зручності та перевірки правильності здійснення розрахунків непрямих податків, прибутку від звичайної та надзвичайної діяльності в першому розділі окремими рядками відображаються ПДВ, акцизи та інші надходження у складі виручок від реалізації, обчислено величину чистого доходу (як різницю між сумою загальних доходів і сумою непрямих податків, повернень та уцінок товарів, що реалізовані покупцям). Доцільність відображення всіх видів доходів і податкових сум, що надходять підприємству у складі виручки від реалізації, зумовлена тим, що такі дані є необхідними при обчисленні податків, які сплачуються в бюджет, а також для визначення величини прибутку, що розподіляється на підприємстві впродовж планового періоду.

У другому розділі «Витрати на здійснення звичайної та надзвичайної діяльності» відображаються всі витрати і втрати, що мають місце в діяльності підприємства. Виділення витрат на здійснення операційної діяльності (окремо основної та іншої), адміністративних втрат і витрат на збут, втрат від участі в капіталі, втрат на здійснення іншої фінансової діяльності, витрат, що пов'язані з отриманням інших доходів, операцій, які відповідають означенню надзвичайних подій, забезпечує визначення величини прибутку, аналізу ефективності діяльності підприємства та інше.

У третьому розділі «Прибуток» визначена сума прибутку від здійснення звичайної і надзвичайної діяльності за методикою «Звіту про фінансові результати». Завдяки такій методиці досягається можливість проаналізувати відповідність розподілу прибутку умовам прийнятої на підприємстві методики, виокремити величину прибутку від звичайної та надзвичайної діяльності, прогнозувати майбутні доходи і витрати, прибутки без врахування впливу надзвичайних подій.

Четвертий розділ «Інші надходження» об'єктивно необхідний підприємству для визначення сум грошових надходжень, що не пов'язані із здійсненням звичайної і надзвичайної діяльності, (асигнування із бюджету, отримані кредити, надходження від податкових органів, власних працівників та інше). Врахування не пов'язаних з основною діяльністю надходжень дозволяє підприємству визначити повний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для здійснення всіх видів розрахунків та платежів.

У п'ятому розділі «Виплати та видатки» відображаються всі виплати і видатки, які здійснюються за рахунок прибутку й інших надходжень, що не знайшли свого відображення в процесі здійснення виробничої і невиробничої діяльності. Джерелами таких видатків і платежів є отриманий підприємством прибуток, а також отриманий у формі податкового зобов'язання ПДВ, інші надходження.

Методичні вказівки до виконання 5-го завдання практичної роботи

Для перевірки збалансування грошових доходів і видатків підприємства, що наведені у його фінансовому плані, контролю за надходженням планових обсягів і цільовим використанням фінансових ресурсів, фінансова служба підприємства розробляє спеціальну таблицю – шаховий баланс. По вертикалі шахової таблиці відображають джерела надходження фінансових ресурсів, по горизонталі – їх розподіл і використання. При цьому назви статей замінюються на їхні номери фінансового плану. Таблиця шахового балансу має такий вигляд (табл. 9.3):

Таблиця 9.3 – Шаховий баланс підприємства

Витрати, доходи	10	11	12	13	19	29	31	32а	32б	33	34	35	36	37	38	Разом
1	639		40	92	54		77		88							990
в т. ч. 1а																–
1б							77		88							165
1в																–
2	639		40	92	54											825
3		6			26											32
4		4			8											12
5		3			5											8
6		2			7											9
в т. ч. 19						28		25			20	4		13	10	100
20													160			160
21																–
22									8							8
23																–
24																–
25																–
26										28						28
27										14						14
28																–
Разом	639	15	40	92	100	28	77	25	88	50	20	4	160	13	10	1261

Шахові таблиці можуть складатися за будь-який період року разом із проведенням аналізу виконання фінансового плану.

Методичні вказівки до виконання 6-го завдання практичної роботи

В економічній літературі і практиці фінансового планування виділяють декілька форм оперативного планування: розробка платіжного календаря, касового плану, плану видачі заробітної плати та інше. Виходячи із структури наведеного вище фінансового плану та враховуючи сучасні методи розробки і особливості розрахунків із бюджетом, постачальниками

та власними працівниками, здійснимо складання платіжного календаря на місяць із подекадним розбиттям. Нижче наводиться форма платіжного календаря, складеного на прикладі підприємства (цифрові значення умовні).

Розробка календаря здійснена у формі конкретизації фінансового плану з помісячним і подекадним розбиттям квартальних грошових надходжень і витрат і з урахуванням можливих витрат та змін обсягів виробництва.

Таблиця 9.4 – Платіжний календар підприємства

Статті	Декади		
	I	II	III
1	2	3	4
1. Залишки коштів на поточному рахунку			
і в касі			
2. Очікувані надходження:			
а) дохід (виручка) від реалізації			
б) інші операційні доходи			
в) кредити банків			
г) доходи від участі в капіталі			
д) доходи від фінансової діяльності			
е) аванси покупців			
ж) асигнування із бюджету			
и) суми зниження дебіторської заборгованості			
к) надходження від працівників підприємства			
л) економія від зниження вартості робіт, що виконані господарським способом			
3. Разом доходів і надходжень з урахуванням залишку коштів на поточному рахунку			
4. Витрати грошових ресурсів:			
а) сплата податків до держбюджету та позабюджетних фондів за червень			
б) оплата сировини, матеріалів, комплектувальних, енергоносіїв, робіт і послуг для здійснення операційної діяльності			
в) адміністративні витрати			
г) оплата витрат на збут			
д) погашення кредиторської заборгованості і прострочених банківських позичок			
е) витрати на здійснення фінансової діяльності			
ж) втрати від участі в капіталі			
и) виплата заробітної плати			
к) фінансування соціально-культурної сфери			
л) витрати коштів на капіталовкладення			

Продовження таблиці 9.4

1	2	3	4
м) виплати із фонду матеріального заохочення			
н) перерахування на утримання вищих органів			
(за II квартал)			
п) інші платежі			
Разом виплат і перерахувань			
Подекадні доходи			
Сальдо доходів			

У структурі платіжного календаря виділено три основних розділи:

- залишок коштів на поточному рахунку і в касі підприємства;
- очікувані доходи і надходження;
- витрати грошових ресурсів.

Початкове сальдо поточного рахунку доцільно враховувати, оскільки це реальні власні кошти підприємства, що мають форму трансакційного чи спекулятивного залишку, зберігаються як депозити і приносять певний дохід. Такі кошти можуть бути використані в будь-який момент у випадку виникнення виробничих чи соціальних потреб.

Очікувані доходи розраховані на основі квартальних показників, дохідної частини фінансового плану і відображають звичайні умови діяльності підприємства, величину та структуру його доходів.

Витрати грошових ресурсів отримані на основі 2-го і 5-го розділів фінансового плану і є по суті деталізацією всіх його квартальних платежів і витрат.

Методичні вказівки до виконання 7-го завдання практичної роботи

Касовий план підприємства – це план обігу готівки підприємства, який використовується для контролю за її надходженням і витрачанням.

Як правило, касові плани розроблюються за типовою формою на квартал і подаються до обслуговуючого банку.

Касовий план за своєю структурою містить чотири розділи.

Перший розділ відображає надходження готівки (крім грошей, отриманих у банку) за конкретними джерелами. В загальній сумі надходжень зазначаються суми, які витрачаються на місці з виручки і здаються до каси банку.

У другому розділі відображаються виплати, що здійснені у готівковій формі (на заробітну плату, за соціальним страхуванням, на видачу позик співробітникам, відрядження, господарські витрати, купівлю цінних паперів та ін.).

Третій розділ передбачає конкретизацію виплат з оплати праці з урахуванням можливих утримань та наступних перерахувань по кредитних картках й акцептованих платіжних дорученнях.

В четвертому розділі відображаються утримання із заробітної плати.

Касовий план необхідний як підприємству, так і банківській установі. Підприємство більш точно визначає розмір зобов'язань, що сплачуються готівкою, банку, щоб скласти зведений касовий план на обслуговування своїх клієнтів у визначені строки.

Потреба в короткостроковому кредиті визначається підприємством відповідно до вимог банку. На основі здійснених розрахунків потреби в таких кредитах та ефективності заходів, що кредитуються, укладається договір підприємства з банком. Розрахунок ефективності використання позичок забезпечує своєчасне повернення кредитних сум і сплату штрафних санкцій банку.

Форма касового плану наведена в таблиці 9.5.

Таблиця 9.5 – Касовий план підприємства на I квартал 2017 року

Джерела надходжень готівки	Факт за I квартал попереднього року (тис. грн)	План I квартал поточного року (тис. грн)
1	2	3
I. Надходження		
1. Надходження від реалізації		
2. Виручка від використання транспорту		
3. Квартирна плата, комунальні платежі		
4. Орендні платежі		
5. Надходження від реалізації цінних паперів		
6. Доходи від інвестицій в інші підприємства		
7. Виручка від реалізації нерухомості		
8. Інші надходження		
9. Всього надходжень		
3 загальної суми надходжень:		
9.1. Витрачається на місці із виручки		
9.2. Здається до каси обслуговуючого банку		
9.3. Здається до каси інших банків		
II. Витрати готівкою		
1. На заробітну плату та виплати соціального характеру (лікарняні, допомога)		
2. На виплату пенсій і допомоги зі соцстраху		
3. На виплату доходу за цінними паперами		
4. На купівлю державних та інших цінних паперів		
5. На видачу позик співробітникам		
6. Оплата відряджень		
7. Господарські витрати, оплата представницьких витрат		
8. Закупівля сільськогосподарських продуктів		
9. Оплата невідкладних послуг, купівля нормативної та технічної літератури		
10. Інші витрати		

Продовження таблиці 9.5

1	2	3
11. Всього витрат		
III. Розрахунок виплат заробітної плати і виплат соціального характеру		
1. Фонд заробітної плати		
1.1. Оплата за відпрацьований час		
1.2. Преміальні доплати із ФМЗ фонду зарплати		
2. Виплати соціального характеру (лікарняні листи, допомога)		
3. Надбавки до заробітної плати із фонду матеріального заохочення		
4. Авторські винагороди		
5. Дивіденди		
6. Стипендії		
7. Всього		
VI. Утримання із заробітної плати		
9. Всього, в тому числі перерахування:		
9.1. Податків		
9.2. За товари, куплені в кредит		
9.3. За харчування		
9.4. Платежів за добровільним страхуванням		
9.5. За квартплату і комунальні платежі		
9.6. Інші утримання		
10. Перерахування, в тому числі:		
10.1. У вклади		
10.2. По акцептованих платіжних дорученнях		
10.3. Для видачі по кредитних електронних картках		
11. Підлягає видачі готівкою – всього, в тому числі:		
11.1. Зі своїх касових надходжень		
11.2. Через електронні картки		
11.3. Готівкою, що одержують в банку		

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 10
ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ
БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1. Оцінити ймовірність банкрутства підприємства за моделями Альтмана, Ліса, Таффлера.
2. Оцінити ймовірність банкрутства підприємства за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів.
3. Визначити коефіцієнти Бівера.

Методичні вказівки до виконання практичної роботи

В зарубіжних країнах одним з методів прогнозування банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз. Зміст його полягає в тому, що за допомогою математико-статистичних методів будується функція та розраховується інтегральний показник, на основі якого можна з великою ймовірністю передбачити банкрутство суб'єкта господарювання. Дискримінантний аналіз базується на емпіричному дослідженні фінансових показників великої кількості підприємств, одні з яких збанкрутіли, а інші успішно продовжують свою діяльність. При цьому підбирається ряд показників (коефіцієнтів), для кожного з яких визначається питома вага у так званій дискримінантній функції. Як і граничне значення обраних показників, вагомість може коригуватися. Вона залежить від галузі, до якої належить підприємство, загальної економічної та політичної ситуації в країні, рівня інфляції та інших факторів. Залежно від величини інтегрального показника робиться висновок про належність об'єкта аналізу до групи підприємств-банкрутів чи групи успішно функціонуючих підприємств. У зарубіжній практиці досить поширеними є побудовані на розрахунку інтегрального показника моделі прогнозування банкрутства. Найвідомішими з них є моделі відомих західних економістів: Альтмана, Ліса, Таффлера, Тишоу, Спрінгейта та ін.

Вперше в 1968 році професор Нью-Йоркського університету Альтман дослідив 22 фінансових коефіцієнти і вибрав з них 5 для внесення в кінцеву модель визначення кредитоспроможності суб'єктів господарювання:

$$Z = 1,2 \times X_1 + 1,4 \times X_2 + 3,3 \times X_3 + 0,6 \times X_4 + 1,0 \times X_5, \quad (10.1)$$

$$\text{де } X_1 = \frac{PK_{cp}}{BB_{cp}} = \frac{\phi \cdot \mathcal{N}1(p \cdot 1195_{кин} - p \cdot 1695_{кин} + p \cdot 1195_{поч} - p \cdot 1695_{поч}) / 2}{\phi \cdot \mathcal{N}1(p \cdot 1300_{кин} + p \cdot 1300_{поч}) / 2}, \quad (10.2)$$

де PK_{cp} – середня величина робочого капіталу;

BB_{cp} – середня величина валюти балансу.

$$X_2 = \frac{ЧП}{ВБ_{ср}} = \frac{\phi.\text{№}2 p.2350}{\phi.\text{№}1(p.1900_{кин} + p.1900_{ноч})/2}, \quad (10.3)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток (збиток).

$$X_3 = \frac{ЧД(В)P}{ВБ_{ср}} = \frac{\phi.\text{№}2 p.2000}{\phi.\text{№}1(p.1300_{кин} + p.1300_{ноч})/2}, \quad (10.4)$$

де $ЧД(В)P$ – чистий дохід (виручка) від реалізації.

$$X_4 = \frac{СК}{ЗК_{ср}} = \frac{\phi.\text{№}1 p.1495}{\phi.\text{№}1(p.1695_{кин} + p.1695_{ноч})/2}, \quad (10.5)$$

де $СК$ – статутний капітал;

$ЗК_{ср}$ – середня величина залученого капіталу.

$$X_5 = \frac{Д(В)P}{ВБ_{ср}} = \frac{\phi.\text{№}2 p.2000}{\phi.\text{№}1(p.1300_{кин} + p.1300_{ноч})/2}, \quad (10.6)$$

де $Д(В)P$ – дохід (виручка) від реалізації.

Якщо значення $Z < 1,8$, то існує дуже висока ймовірність банкрутства; $1,81 < Z < 2,7$ – висока ймовірність банкрутства; $2,71 < Z < 2,99$ – можлива ймовірність банкрутства; від $3,0$ – низька ймовірність банкрутства. При аналізі треба звернути увагу не стільки на шкалу ймовірності банкрутства, скільки на динаміку цього показника.

На основі п'ятичинникової моделі Е. Альтмана розроблена і використовується комп'ютерна модель прогнозування ймовірності банкрутства.

У 1972 році Ліс розробив формулу для Великобританії:

$$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4, \quad (10.7)$$

$$\text{де } X_1 = \frac{OK_{ср}}{ВБ_{ср}} = \frac{\phi.\text{№}1(p.1195_{кин} + p.1195_{ноч})/2}{\phi.\text{№}1(p.1300_{кин} + p.1300_{ноч})/2}, \quad (10.8)$$

де $OK_{ср}$ – середня величина оборотного капіталу;

$ВБ_{ср}$ – середня величина валюти балансу.

$$X_2 = \frac{ОП}{ВБ_{ср}} = \frac{\phi.\text{№}2 p.2190 (2195)}{\phi.\text{№}1(p.1300_{кин} + p.1300_{ноч})/2}, \quad (10.9)$$

де $ОП$ – операційний прибуток (збиток).

$$X_3 = \frac{НП_{ср}}{ВБ_{ср}} = \frac{\phi.\text{№}1(p.1420_{кин} + p.1420_{ноч})/2}{\phi.\text{№}1(p.1900_{кин} + p.1900_{ноч})/2}, \quad (10.10)$$

де $НП_{cp}$ – середня величина нерозподіленого прибутку.

$$X_4 = \frac{BK_{cp}}{ЗК_{cp}} = \frac{\phi.\text{№}1(p.1495_{\text{кін}} + p.1495_{\text{поч}}) / 2}{\phi.\text{№}1(p.1695_{\text{кін}} + p.1695_{\text{поч}}) / 2}, \quad (10.11)$$

де BK_{cp} – середня величина власного капіталу;

$ЗК_{cp}$ – середня величина залученого капіталу.

При цьому граничне значення коефіцієнта середньої величини нерозподіленого прибутку не повинно перевищувати 0,037.

У 1997 році Таффлер запропонував таку формулу:

$$Z = 0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4, \quad (10.12)$$

$$\text{де } X_1 = \frac{ОП}{ПЗ_{cp}} = \frac{\phi.\text{№}2 p.2190 (2195)}{\phi.\text{№}1(p.1695_{\text{кін}} + p.1695_{\text{поч}}) / 2}, \quad (10.13)$$

де $ОП$ – операційний прибуток (збиток);

$ПЗ_{cp}$ – середня величина поточних зобов'язань.

$$X_2 = \frac{OK_{cp}}{ПЗ_{cp}} = \frac{\phi.\text{№}1(p.1195_{\text{кін}} + p.1195_{\text{поч}}) / 2}{\phi.\text{№}1(p.1695_{\text{кін}} + p.1695_{\text{поч}}) / 2}, \quad (10.14)$$

де OK_{cp} – середня величина оборотного капіталу.

$$X_3 = \frac{ПЗ_{cp}}{ВБ_{cp}} = \frac{\phi.\text{№}1(p.1695_{\text{кін}} + p.1695_{\text{поч}}) / 2}{\phi.\text{№}1(p.1900_{\text{кін}} + p.1900_{\text{поч}}) / 2}, \quad (10.15)$$

де $ВБ_{cp}$ – середня величина валюти балансу.

$$X_4 = \frac{ЧД(В)Р}{ВБ_{cp}} = \frac{\phi.\text{№}2 p.2000}{\phi.\text{№}1(p.1300_{\text{кін}} + p.1300_{\text{поч}}) / 2}, \quad (10.16)$$

де $ЧД(В)Р$ – чистий дохід (виручка) від реалізації.

Якщо величина Z -рахунку є більшою за 0,3, то це говорить про те, що у підприємства непогані довгострокові перспективи, а якщо менша 0,2, то банкрутство є дуже вірогідним.

Надійнішим методом інтегрального оцінювання загрози банкрутства є **коефіцієнт фінансування важколіквідних активів**, який застосовується у зарубіжній практиці фінансового менеджменту. Для цього визначається, як ці активи (сума всіх позаоборотних активів та оборотних активів у формі запасів ТМЦ) фінансується власними і позиченими коштами.

Рівень загрози банкрутства підприємства відповідно до цієї моделі оцінюється за такою шкалою:

$ПА+З < ВК$ – ймовірність банкрутства дуже низька;

$ПА+З < ВК+ДЗ$ – ймовірність банкрутства можлива;

$ПА+З < ВК+ДЗ+ПЗ$ – ймовірність банкрутства висока;
 $ПА+З > ВК+ДЗ+ПЗ$ – ймовірність банкрутства дуже висока,
 де $ПА$ – середня вартість позаоборотних активів;
 $З$ – середня сума поточних запасів ТМЦ;
 $ВК$ – середня величина власного капіталу;
 $ДЗ$ – середня величина довгострокових банківських кредитів;
 $ПЗ$ – середня величина короткострокових банківських кредитів.

За своєю економічною суттю ця модель відображає політику фінансування активів (консервативну, помірну, агресивну і надагресивну), яку використовує підприємство.

Оцінювати фінансовий стан підприємства і можливість його банкрутства можна також через показники фінансової стійкості. При цьому принципове значення має те, які саме абсолютні показники відображають стійкість фінансового стану.

Найбільш загальним показником фінансової стійкості є надлишок або недостатність джерел засобів для формування запасів і витрат, тобто різниця між величиною запасів та величиною витрат.

Для характеристики джерел формування запасів і витрат використовують кілька показників:

- наявність власних оборотних засобів ($O_{об}$);
- наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат ($З_{зн}$);
- загальна величина основних джерел формування запасів і витрат ($ЗАГ_{зн}$).

Цим показникам наявності джерел формування запасів і витрат відповідають три показники рівня забезпеченості запасами і рівня витрат:

- надлишки (+) або недостатність (–) власних оборотних засобів ($\pm O_{об}$);
- надлишки (+) або недостатність (–) власних і довгострокових позичкових джерел формування запасів і витрат ($\pm З_{зн}$);
- надлишки (+) або недостатність (–) основних джерел формування запасів і витрат ($\pm ЗАГ_{зн}$).

Розрахунки цих трьох показників дають змогу класифікувати фінансові ситуації за рівнем їхньої стійкості.

Для визначення фінансової стійкості використовують тривимірний показник.

Абсолютна стійкість фінансового стану буде за таких умов:

$$O_{об} \geq 0, Z_{зн} \geq 0, ЗАГ_{зн} \geq 0. \quad (10.17)$$

Нормальна стійкість фінансового стану підприємства, яка гарантує його платоспроможність, забезпечується за умови:

$$O_{об} < 0, Z_{зн} \geq 0, ЗАГ_{зн} \geq 0. \quad (10.18)$$

Нестійке фінансове становище пов'язане з порушенням платоспроможності, коли, проте, ще існує можливість установа рівноваги за рахунок поповнення джерел власних засобів і збільшення власних оборотних засобів, а також за рахунок додаткового залучення довгострокових кредитів і позичкових засобів, забезпечується за умови:

$$O_{об} < 0, Z_{зн} < 0, ЗАГ_{зн} \geq 0. \quad (10.19)$$

Фінансова нестійкість вважається допустимою, коли величина вартості, що залучається для формування запасів і витрат короткострокових кредитів і позичкових засобів, не перевищує сумарної вартості виробничих запасів, готової продукції і товарів (найбільш ліквідної частини запасів та витрат), тобто коли виконуються такі умови:

- виробничі запаси плюс готова продукція і товари (за собівартістю) дорівнюють короткостроковим кредитам та позичковим засобам, які беруть участь у формуванні запасів і витрат, або є більшими за них;
- вартість незавершеного виробництва плюс витрати майбутніх періодів дорівнюють сумі позичкових і довгострокових засобів формування запасів й витрат або є меншими за них.

Кризовий фінансовий стан, за якого підприємство перебуває на межі банкрутства, настає тоді, коли грошові засоби, короткострокові фінансові вкладення і дебіторська заборгованість підприємства не покривають навіть його кредиторської заборгованості:

$$O_{об} < 0, Z_{зн} < 0, ЗАГ_{зн} < 0. \quad (10.20)$$

Але А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін та В. В. Ковальов пропонують дещо іншу методику визначення типу фінансової стійкості підприємства (до них також приєднується Г. В. Савицька).

Абсолютна стійкість фінансового стану підприємства, коли виконуються такі умови:

$$ЗЗ < \sum BOK + KP, \quad (10.21)$$

де $ЗЗ$ – запаси і затрати;

$\sum BOK$ – сума власних оборотних коштів;

KP – кредити під ТМЦ.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і затрат джерелами засобів більше одиниці:

$$k_{ЗЗ} = \frac{\sum BOK + KP}{ЗЗ} > 1. \quad (10.22)$$

Нормальна стійкість фінансового стану підприємства, коли виконуються такі умови:

$$ЗЗ = \sum BOK + KP; \quad (10.23)$$

$$k_{ЗЗ} = \frac{\sum BOK + KP}{ЗЗ} = 1. \quad (10.24)$$

Нестійкій (передкризовий) фінансовий стан підприємства, коли виконуються такі умови:

$$ЗЗ = \sum BOK + KP + Д, \quad (10.25)$$

де $Д$ – тимчасово вільні джерела засобів.

$$k_{ЗЗ} = \frac{\sum BOK + KP + Д}{ЗЗ} = 1. \quad (10.26)$$

Кризовий фінансовий стан підприємства, коли виконуються такі умови:

$$ЗЗ > \sum BOK + KP + Д; \quad (10.27)$$

$$k_{ЗЗ} = \frac{\sum BOK + KP + Д}{ЗЗ} < 1. \quad (10.28)$$

Міністерство економіки України рекомендує для своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючого суб'єкта підприємницької діяльності і вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутству, проводити систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємств (фінансовий моніторинг) за допомогою коефіцієнта Бівера.

Крім того, у вітчизняній економіці застосовується найбільш прийнятна система показників У. Бівера, яка дозволяє визначити незадовільну структуру балансу неплатоспроможних підприємств.

$$\text{Коефіцієнт Бівера} = \frac{\text{чистий прибуток} - \text{амортизація}}{\text{довгострокові зобов'яз.} + \text{короткострокові зобов'яз.}}. \quad (10.29)$$

$$\text{Рентабельність активів} = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{активи}} \times 100. \quad (10.30)$$

$$\text{Фінансовий лівередж} = \frac{\text{довгострок. зобов'яз.} + \text{короткострок. зобов'яз.}}{\text{активи}}. \quad (10.31)$$

$$\text{Кпокр. акт. чистим об.к.} = \frac{\text{власний капітал} + \text{позаоборотні активи}}{\text{активи}}, \quad (10.32)$$

де $K_{\text{покр. акт. чистим об.к.}}$ – коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом.

$$K_{п.з.} = \frac{\text{обігові активи}}{\text{короткострокові зобов'язання}} \times 100. \quad (10.33)$$

де $K_{п.з.}$ – коефіцієнт покриття зобов'язань.

Таблиця 10.1 – Характеристика показників Бівера

Показники	Компанія із задовільним фінансовим станом	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	0,4–0,45	0,17	–0,15
Рентабельність активів	6–8	4	–22
Фінансовий лівередж	< 37	<50	<80
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	0,4	<0,3	0,06
Коефіцієнт покриття зобов'язань	>3,2	<2	<1

За результатами розрахунків потрібно зробити висновки, а саме:

- оцінити ймовірність банкрутства досліджуваного підприємства за моделями Альтмана, Таффлера, Ліса, за коефіцієнтом фінансування важколіквідних активів та за системою показників Бівера;
- порівняти отримані результати та зробити висновок щодо ефективності застосування кожної з моделей для оцінювання ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств;
- дати загальну оцінку ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства.

ГЛОСАРІЙ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Адміністративно-управлінські витрати (The administrative and managerial charges) – витрати на утримання апарату управління та його обслуговування. Вони охоплюють заробітну плату працівників адміністративно-управлінського персоналу, охорони, нештатних працівників, інші витрати адміністративно-управлінського призначення (відрахування у пенсійний фонд, фонд соціального страхування, інші фонди згідно з чинним законодавством, утримання легкового автотранспорту, вартість службових відряджень, канцелярські, друкарські, поштові, телефонно-телеграфні витрати та на утримання й поточний ремонт будівель тощо).

Активи (Assets) – усе, що має підприємство (готівка, дебіторська заборгованість, обладнання та майно підприємства). Існує три види активів: 1) оборотні фонди – готівка та кошти, які можуть бути досить швидко трансформовані в готівку (як правило, протягом року); 2) основні фонди з довгим терміном служби, що використовуються підприємством при виробництві товарів і послуг (наприклад, будівлі, споруди, земля, обладнання); 3) інші активи, які охоплюють такі нематеріальні активи, як патенти і торгові знаки (що не мають натурально-речової форми, але цінні для підприємства), капіталовкладення в інші компанії або довготермінові цінні папери, «витрати майбутніх періодів» і різні інші активи (в залежності від профілю того чи іншого підприємства).

Акциз (The excise) (фр. accise, від латин. acci-dere – урізати) – один із різновидів здійснюваних державою податків (зборів), не пов'язаних з одержанням прибутку підприємцем (товаровиробником, торговцем). Це найпоширеніші державні непрямі (побічні) податки (збори) на певні продукти масового попиту (предмети розкоші, тютюн, горілчані вироби, коштовні метали та ін.), які стягують з виробників чи продавців товарів. Акциз вноситься у ціну товару, яку сплачує споживач товару, його розмір і сума стягуються у державний чи місцевий бюджети. Часто застосовується на окремі імпортні товари з метою захисту внутрішнього ринку й підтримки вітчизняного товаровиробника.

Акціонерне товариство (Joint-stock company) – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Акціонерні товариства за типом поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства. Кількісний склад акціонерів приватного акціонерного товариства не може перевищувати 100 акціонерів.

Акція (The action (share)) (латин. actio – дія, дозвіл) – цінний папір, який засвідчує факт внесення коштів у статутний фонд акціонерного

товариства фізичною чи юридичною особою і підтверджує членство в даному товаристві. Акції випускаються без зазначення терміну дії (обігу).

Амортизаційний період (The amortisation period) – економічно доцільний термін експлуатації основних фондів, який визначається залежно від їх видів і груп з урахуванням морального зношення, умов експлуатації та інших факторів. У загальному випадку амортизаційний період означає величину, зворотну річній нормі амортизації.

Амортизаційний строк (Amortisation term) – дата, термін повного погашення вартості засобів виробництва за рахунок амортизаційних відрахувань. Як правило, встановлюється державою, і за його допомогою обчислюється норма амортизації.

Амортизаційний фонд (Amortisation fund) – цільовий фонд накопичення фінансових коштів, який утворюється за рахунок амортизаційних відрахувань і призначається для відтворення основних фондів (устаткування, машин, будівель тощо), які в процесі виробництва піддаються фізичному та моральному зносу, через що втрачають частину споживної вартості.

Амортизаційні відрахування (Amortisation deductions) – відрахування частини вартості основних фондів для відшкодування їх зносу, тобто для їх відтворення, шляхом віднесення (списання) на собівартість продукції згідно з існуючими нормами.

Амортизація (Amortization) (латин. *amortisatio* – погашення, від *mors* (*mortis*) – смерть) – поступове зношування основних фондів (обладнання, приміщень, будівель) і перенесення цієї частини їх вартості на собівартість виготовленої за їх участю продукції, наданих послуг з метою нагромадження коштів на поновлення основних фондів (для наступного інвестування заміни обладнання, устаткування замість зношених основних фондів).

Аналіз безбитковості (The analysis notunprofitability) – здійснюється з метою визначення кількості одиниць товару, необхідної для продажу, чи обсягу реалізації послуг, аби окупити всі витрати.

Аналіз виконання фінансового плану підприємства (The analysis of performance of the financial plan of the enterprise) – дії, спрямовані на вивчення планових і звітних показників фінансової діяльності підприємства (фірми) за певний період з метою оцінювання фінансового стану та визначення шляхів його поліпшення. Здійснюються завдяки вивченню фінансової звітності, балансу, прибутків і видатків, надходження і витрат коштів та інших документів.

Аналіз господарської діяльності (The analysis of economic activity) – комплексне вивчення результатів практичної роботи підприємств (фірм) за певний період, оцінювання ефективності діяльності з метою виявлення

резервів та визначення шляхів діяльності й надання необхідної інформації для оперативного керівництва різними ланками діяльності, одержання передбачених планом (бізнес-планом) показників.

Аналіз фінансового стану (The analysis of a financial condition) – комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово-господарської діяльності організацій, підприємств, фірм з метою визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм (статутних завдань) організацій, установ, виявлення можливих недоліків, порушень, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності.

Баланс бухгалтерський (Balance accounting) – одна з найважливіших форм бухгалтерської звітності, що відображає стан, обсяги, склад, розміщення, використання і джерела формування матеріальних, фінансових засобів підприємств, організацій, установ різних форм власності на певну дату – найчастіше на кінець і початок облікового (звітного) періоду. Він складається з двох частин: активної (лівої) та пасивної (правої). Активи відображають склад і розміщення засобів підприємства (фірми), а пасиви – джерела їх утворення і розміщення. В обох частинах розглядаються з різних позицій одні й ті ж ресурси, тому ці частини між собою сумарно збігаються.

Балансова вартість (Balance cost) – вартість основних та оборотних коштів підприємства на певний час. Розраховується як початкова вартість придбаного капіталу (об'єкта), за якою він обліковується у балансі, мінус нагромаджена сума зносу.

Балансовий прибуток (Balance profit) – показник результативності (ефективності) виробничої, торговельної (комерційно-підприємницької) діяльності за певний період, що знаходить відображення у бухгалтерському балансі. Це загальна сума прибутку установи, одержана від усіх видів підприємницької (виробничої або невиробничої) діяльності за певний час.

Банкрутство (Bankruptcy) – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Безнадійні борги (The hopeless debts) – дебіторська заборгованість, одержати яку визнано неможливо.

Бухгалтерська звітність (The accounting reporting) – система узагальнених підсумкових показників бухгалтерського обліку, яка відображає рівень розвитку та господарсько-фінансовий стан підприємства або організації.

Валовий дохід (The total income) – обчислений у грошовому виразі сумарний річний дохід підприємства, фірми, одержаний у результаті виробництва і продажу продукції, товарів, послуг. Валовий дохід визначається як різниця між грошовим виторгом від продажу товару й матеріальними затратами на його виробництво.

Валовий оборот (Total revolution) – сумарна вартість усього обсягу продукції, виготовленої підприємством за певний проміжок часу, найчастіше за рік. Охоплює не тільки незавершене виробництво, а й внутрішній оборот підприємства, виконання робіт виробничого характеру.

Валовий прибуток (Total profit) – сума грошових надходжень підприємства, одержана внаслідок його виробничо-господарської діяльності мінус (вирахування) усі витрати. Обчислюють як різницю між надходженням від реалізації товарів і послуг та затратами на їх виробництво й реалізацію.

Валові витрати (General (common) costs) є сумою постійних і змінних витрат за кожного конкретного обсягу виробництва.

Виробничі основні фонди (Industrial fixed capital) – сукупність ресурсів, засобів праці, що становлять матеріальну базу виробництва, забезпечують випуск продукції, відтворення виробництва. Поступово зношуючись, протягом тривалого періоду, вони переносять частково свою вартість на собівартість продукції. До виробничих основних фондів належать виробничі споруди, виробнича техніка, агрегати, машини, транспортні засоби, виробничий та господарський інвентар тощо.

Виручка (The proceeds) – гроші, одержані (виручені) підприємством, фірмою, підприємцем від продажу товарів і послуг; виторг від реалізації продукції.

Витрати виробництва (Production costs) – витрати живої та уречевленої праці на виробництво продукції.

Витрати грошові (The charges money) – витрати грошей, здійснені в результаті залучення чи використання обігових фондів.

Витрати експлуатаційні (Costs operational) – витрати, пов'язані з експлуатацією обладнання, машин, транспортних засобів, використанням і застосуванням різних видів засобів виробництва і предметів господарського призначення.

Витрати загальні (The charges general (common)) – 1. Загальна сума витрат, пов'язана з випуском і збутом конкретного виду продукції або на спорудження й здачу в експлуатацію будівельного об'єкта. 2. Матеріальні й фінансові витрати на випуск кількох (багатьох) видів продукції чи спорудження кількох будівель, які розподіляються (членуються) диференційовано на кожну окрему одиницю.

Витрати калькуляційні (Costs calculation) – витрати, обчислені на основі калькуляцій, складених кошторисів, виходячи з реальних, нормативних, планових, прогнозованих витрат у розрахунку на одиницю виробленої продукції, що пов'язані з функціонуванням підприємства.

Витрати майбутніх періодів (The charges of the future periods) – витрати, пов'язані з підготовкою і ходом реалізації перспективних програм випуску продукції або будівництва промислових і житлових об'єктів.

Витрати на оплату праці (The charges on payment of work) – суми виплат на заробітну плату за виконану роботу робітників і службовців разом з різними нарахуваннями, у тому числі податками. Також різні види доплат: за роботу у позаурочний робочий час, у нічний час, у вихідні й святкові дні, за сумісництво, невикористані відпустки тощо. Ці суми входять у витрати обігу і собівартість продукції.

Витрати непрямі (Costs indirect) – витрати, які входять у собівартість виробленої продукції опосередковано за допомогою спеціальних розрахунків, розподільних коефіцієнтів (напр., витрати, пов'язані з виготовленням додаткових приладів, або частина витрат на один різновид продукції при одноразовому виготовленні кількох видів виробів). Сюди належать також витрати майбутніх періодів.

Витрати обігу (Costs of the reference (manipulation)) – витрати, пов'язані зі збутом і придбанням товарів, з переміщенням у сфері обігу. Всі вони безпосередньо пов'язані з купівлею-продажем товару і обумовлені актом купівлі-продажу.

Витрати плюс (Costs plus) – метод розрахунку ціни як суми витрат плюс прибуток. Визначається як процент понад витрати.

Витрати податкові (The charges tax) – 1. Витрати суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язані зі сплатою податків. 2. Витрати (втрати) держави внаслідок встановлення пільг платникам податків, надання додаткових пільг суб'єктам підприємницької діяльності.

Витрати поза виробничі (The charges non-productive) – витрати, пов'язані з післявиробничою реалізацією продукції, що входять у її собівартість, збільшуючи ціну.

Витрати приведені (The charges given) – опосередкований показник оцінювання ефективності використання основних фондів і оборотних засобів. Характеризується відношенням вартості основних фондів і оборотних засобів до загальної суми виготовленої продукції, а в торгівлі – відношенням усіх торгових витрат до загальної суми товарообороту (проданих товарів).

Витрати прямі (Costs straight lines) – виробничі витрати, пов'язані з випуском певного виду продукції чи спорудженням конкретного об'єкта. Вони входять безпосередньо у собівартість.

Витрати реалізації (Costs of realization) – загальні суми витрат, пов'язаних з реалізацією виробленої продукції, послуг. Вони входять у собівартість продукції і впливають на розмір цін.

Витрати умовно-постійні (Costs conditional-constant) – витрати, величина яких не залежить або мало залежить від зміни обсягу виробництва продукції, робіт, послуг.

Витрати фінансові (Costs financial) – витрати, проведені в результаті залучення грошових фондів, використання грошових коштів.

Власний капітал (The own capital) – 1. Належність матеріальних і нематеріальних цінностей певній юридичній або фізичній особі і забезпеченість правом вільно розпоряджатись ним. 2. Частка загального капіталу фірми, акціонерного товариства, що належить окремій фізичній чи юридичній особі. **Власний капітал (П(С)БО 1)** – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Власні кошти (Own means) – наявні у суб'єктів підприємницької і непідприємницької діяльності власні гроші та інші матеріальні цінності, що належать певним власникам (окрім орендованих, позичених, винайманих).

Готова продукція (Ready production) – виготовлена на підприємстві, завершена продукція, підготовлена до відправлення, продажу.

Грошовий потік (Cash Flow) – грошові надходження підприємства мінус його грошові виплати за певний період.

Дебіторська заборгованість (Accounts Receivable) – сума боргів, що належить підприємству (фірмі, компанії) і виникла внаслідок невиконання комерційно-господарських, фінансово-грошових зобов'язань з боку юридичних чи фізичних осіб, які є боржниками (дебіторами).

Динаміка економічних показників (Dynamics (changes) of economic parameters) – характер зміни економічних показників у часі, що визначається шляхом складання (побудови) й аналізу їх динамічних рядів. Подібні ряди являють собою сукупність значень показників у різні послідовно зростаючі роки (місяці).

Довгострокова позика (Long-term loan) – позика, надана на тривалий період, на строк понад 5 років для реалізації (фінансового забезпечення) підприємницьких програм.

Дохід (The income) – у широкому значенні – будь-яке надходження коштів чи одержання матеріальних цінностей, які мають грошову вартість. Наприклад, дохід компанії можна характеризувати як збільшення її активів або зменшення зобов'язань, що ведуть до зростання власного капіталу.

Дохід, що оподатковується (The income taxable) – доходи юридичних і фізичних осіб, з яких вони зобов'язані сплачувати податки й збори відповідно до чинного законодавства.

Доходи майбутніх періодів (The incomes of the future periods) – доходи, одержані компанією, фірмою у нинішньому звітному періоді, але віднесені згідно з бухгалтерським обліком до майбутніх періодів.

Запозичений капітал, заборгованість (debt) – грошові суми або інше майно, яке приватна особа або організація заборгувала іншій приватній особі або організації.

Затрати (Expense) – витрати, які виникли в процесі виробництва товарів і виконання послуг з метою одержання прибутків, які належать до даного звітного періоду і охоплюють як прямі витрати і накладні видатки, так і неопераційні витрати, наприклад, виплату відсотків по кредитах. Затрати – це зменшення власного капіталу підприємства протягом звітного періоду в результаті діяльності цього підприємства, тобто це ресурси, які були використані або спожиті протягом даного звітного періоду.

Збитки (Losses) – суми втрачених активів, наприклад, через втрати, крадіжки або зобов'язання, які виникли, скажемо, в результаті судового процесу.

Змінні витрати (Variable Costs) – витрати, величина яких змінюється залежно від зміни обсягу виробництва. Динаміка їх нерівномірна: починаючи з нуля, вони спочатку зростають дуже швидко разом зі зростанням виробництва. З подальшим розширенням обсягів виробництва виникає фактор економії, і змінні витрати зростають повільніше, ніж збільшується обсяг продукції.

Зобов'язання (Liabilities) – вимоги, які висуваються до активів підприємства кредиторами або іншими словами нерегульована заборгованість підприємства. Зобов'язання (П(С)БО 1) – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Інші витрати (Other charges) – витрати, які поряд з основними (матеріали, енергетичні засоби, заробітна плата, амортизаційні відрахування та ін.) також впливають на підвищення собівартості продукції (робіт, послуг). До інших витрат належать: податки, збори та обов'язкові платежі податкового характеру, що належать до витрат виробництва та обігу; проценти за короткострокові кредити банків; оплата послуг зв'язку, банків, обчислювальних центрів; плата за сторожову і пожежну охорону; плата за підготовку і підвищення кваліфікації кадрів; витрати на рекламу; витрати на відрядження; представницькі витрати.

Калькуляція (Accounting) – один із різновидів структурного

(постатейного) розрахунку складових від загальних витрат на одиницю виробничої (товарної) продукції, окремої роботи, послуги. Розраховується у вартісних і натуральних показниках за певною формою. Калькуляція охоплює такі види структурних постатейних витрат: сировина і матеріали, витрати електроенергії, заробітна плата, податки, відрахування, витрати на технічне обслуговування, на реалізацію, амортизаційні відрахування та ін.

Капітал (The capital) – 1. Економічна категорія, що виражає суспільно-виробничі відносини. 2. Вартість, яка внаслідок обороту та ефективного використання приносить додаткову вартість, прибуток (додатковий капітал). 3. Все, що має здатність приносити дохід, або ресурси, створені людьми для виробництва товарів та послуг і вкладені у бізнесову справу, діло. 4. Діюче джерело доходу у вигляді засобів виробництва (фізичний капітал). Під грошовим капіталом розуміють кошти, за допомогою яких купують фізичний капітал. Капітальні вкладення матеріальних засобів і грошей в економіку, у виробництво називають також інвестиціями.

Капітал активний (The capital active) – капітал, вільний від зобов'язань і боргів.

Капітал акціонерний (The capital joint-stock) – базовий, початковий, основний капітал акціонерного товариства, що створюється за рахунок випуску і продажу акцій. Становить сукупність об'єднаних індивідуальних капіталів і є різновидом недержавної (колективної, приватної) власності, що іменується акціонерною, корпоративною власністю.

Капітал амортизаційний (The capital amortisation) – капітал, що призначений для відтворення основних засобів виробництва і створюється за рахунок амортизаційних відрахувань.

Капітал позичковий (The capital extra) – капітал, що створюється за рахунок отримання кредитів, випуску та продажу облігацій, одержання коштів за іншими видами грошових зобов'язань.

Капіталовкладення (Capital investments) – сукупність економічних ресурсів, які використовуються для відтворення основних засобів.

Коефіцієнт (Factor) – (той, що виробляє) – 1. Показник, фактор, параметр, що являє собою відношення двох однорідно обчислених величин. 2. Сталий або відомий числовий множник при іншій, звичайно, змінній або невідомій величині. 3. Відношення двох значень незмінної величини.

Короткостроковий кредит (The short-term credit) – 1. Грошовий кредит, який надають банківські установи підприємствам, господарським організаціям та окремим громадянам на строк до одного року для задоволення їх виробничих потреб у додаткових оборотних коштах.

Кредитори (The creditors) – особи (громадяни або юридичні особи),

які надають в позичку гроші або продають в борг товари і мають право вимагати від боржника (дебітора) сплати боргу.

Кредиторська заборгованість, рахунки до оплати (Accounts Payable) – суми, які нараховуються постачальникам за купівлю у них товарів або послуг в кредит. В балансі підприємства записуються як короткотермінові зобов'язання, які повинні бути оплачені протягом одного року.

Кредитоспроможність (Credit status) – сукупність фінансових і матеріальних можливостей одержання та сплати кредиту в установлені терміни й у повній сумі. Визначається наявністю у підприємства (організації) відповідних коштів, обсягів основних фондів і оборотних засобів (ліквідних активів) для гарантування своєчасної сплати передбачених договором позичених сум.

Ліквідаційна вартість (Liquidating cost) – надходження від продажу основних засобів, придатних будівельних матеріалів, деталей, металобрухту, що залишилися після припинення функціонування об'єкта.

Ліквідація (Liquidation) – припинення діяльності акціонерного товариства, компанії, фірми у зв'язку із закінченням строку, на який вони були створені, за рішенням загальних зборів, вищого органу (для державних підприємств) або за рішенням суду.

Ліквідні активи (Liquid actives) – засоби, які можна легко реалізувати, перетворивши їх у гроші.

Ліквідні кошти (Liquidity) – наявний грошовий капітал і активи, близькі до наявності з точки зору можливості перетворення їх в наявний капітал з найменшими втратами. Можливість компанії оплатити свої поточні зобов'язання.

Матеріальні активи (Tangible Assets) – активи, які можна побачити або доторкнутися до них, мають матеріальну форму. До довготермінових матеріальних активів часто відносять нерухоме майно та основні виробничі засоби.

Матеріальні витрати (Material costs) – частина витрат виробництва, куди входять витрати на сировину, основні та допоміжні матеріали, паливо, енергію та інші види витрат, прирівняних до матеріальних.

Менеджмент фінансовий (Management financial) – система комплексного управління фінансовими ресурсами організацій, фірм, починаючи від визначення схем фінансової структури, її складу, обсягів, фінансових коштів; виявлення основних і альтернативних джерел надходження фінансових ресурсів, оцінювання їхньої структури, охоплюючи вибір механізмів, їх ефективний розподіл, реалізацію та використання.

Моральне старіння (Obsolescence) – знецінення основних засобів виробництва через застарілість, відсталість від показників світового рівня основних техніко-технологічних характеристик.

Моральний знос основних засобів (Obsolescence of the basic means) – старіння основних засобів виробництва через те, що їхні технічні параметри відстають від новітніх досягнень науково-технічного прогресу; відбувається їх знецінення, зниження реальної вартості, ціни.

Нагромаджений знос (The saved deterioration) – сукупне зношення основних засобів за весь час їх експлуатації, а також довготермінових активів, визначених як накопичення зносу за попередні періоди.

Невиробничі витрати підприємств (Non-productive costs of the enterprises) – витрати підприємств, пов'язані з реалізацією і збутом продукції (напр., експедиційно-транспортні), а також інші витрати, що не належать до виробничих, такі як відрахування чи витрати на науково-дослідні роботи, на підготовку кадрів тощо.

Незавершене будівництво (The uncompleted construction) – недобудовані й не здані в експлуатацію споруди, їхні конструктивні елементи, а також змонтоване устаткування, що його прийняв і оплатив замовник, на об'єктах, не зданих в експлуатацію. До незавершеного будівництва належать і об'єкти фактично введені в дію, але через недоробки не прийняті приймальною комісією до експлуатації.

Незавершене виробництво (The uncompleted manufacture) – предмети праці, що не є готовою продукцією і перебувають у процесі виробництва. Незавершене виробництво є частиною оборотних засобів і за ступенем готовності посідає проміжне місце між сировиною і напівфабрикатами або між напівфабрикатами й готовою продукцією.

Нематеріальні активи (Non-material actives) – цінності, що належать підприємствам і організаціям, у вигляді цінних паперів, патентів, технологічних і технічних новітніх досягнень, проектів, інших об'єктів інтелектуальної власності, орендні та інші права, які називають невідчутними цінностями. Нематеріальні активи не є речовими об'єктами, але мають вартісну, грошову оцінку.

Ненормовані оборотні кошти (The not normalized turnaround means) – кошти, що знаходяться у сфері обігу і не плануються. До них належать: кошти, вкладені у відвантажені товари, строки оплати яких не наступили; в товари відвантажені, але не оплачені вчасно покупцями; у відвантажені товари, що знаходяться на відповідальному збереженні у покупців; кошти на розрахункових рахунках у банку, на акредитивах тощо.

Неплатоспроможність (Insolvency) – неспроможність підприємства, організації чи установи своєчасно платити за своїми зобов'язаннями, що впливають з їх господарської діяльності. Поняття неплатоспроможності

використовують у практиці для визначення незадовільного фінансового стану суб'єктів господарювання, що веде до банкрутства.

Нерозподілений прибуток (The not distributed (not allocated) profit) – прибуток акціонерного товариства, компанії, що залишається після сплати податків і виплати дивідендів для потреб розширеного відтворення.

Норма оборотних засобів (Norm of turnaround means) – економічно обґрунтований мінімальний розмір запасів товарно-матеріальних цінностей, достатній для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції. Обчислюється, як правило, в днях.

Норма прибутку (Rate of return) – відношення додаткової вартості до загальної суми авансованого капіталу, виражена у процентах. Характеризує ефективність використання капіталу, прибутковість підприємства. Здебільшого застосовується у системі планово-адміністративної економіки.

Норми амортизації (Norms of amortization) – річний розмір амортизаційних відрахувань, виражений у відсотках до первісної вартості основних фондів. У деяких галузях промисловості (гірничодобувна, вугільна, нафтодобувна, промисловість нерудних матеріалів та ін.), специфічні умови яких не дають можливості обчислювати амортизацію у відсотках до вартості основних фондів, норму амортизації встановлюють у грошовій формі на тонну видобутих копалин.

Оборотний капітал (Working capital) – 1. Частина продуктивного капіталу, вартість якого цілком переноситься на вироблений товар і повністю повертається власникові капіталу у грошовій формі після реалізації товару (вартість сировини, палива, допоміжних матеріалів, робочої сили тощо). 2. Готівка, цінні папери, матеріально-виробничі запаси, нереалізована готова продукція, короткострокова заборгованість інших підприємств даному підприємству – тобто найбільш рухлива частина капіталу підприємства, яка легко трансформується (на відміну від основного капіталу) в грошові кошти.

Оборотні активи (Turnaround actives) – оборотні кошти підприємств, фірм, компаній, що відображаються в активі їхнього бухгалтерського балансу.

Оборотні засоби (Turnaround means) – сукупність оборотних фондів виробництва й фондів обігу, що беруть участь у виробничому процесі. За структурою оборотні засоби поділяють на матеріальні й грошові.

Оборотні фонди (Circulating capitals) – частина виробничих фондів, які повністю використовуються в кожному виробничому циклі, повністю переносять свою вартість на створену продукцію і для продовження виробництва відтворюються в натуральній і у вартісній формі після кожного виробничого циклу. Оборотні фонди складаються з двох частин:

предметів праці, що перебувають на підприємстві у вигляді виробничих запасів (сировина, основні й допоміжні матеріали, паливо й пальне, куплені напівфабрикати, тара й тарні матеріали, запасні частини для поточного ремонту основних фондів); предметів праці, що вступили в процес виробництва (незавершене виробництво й витрати на освоєння нової продукції, напівфабрикати власного виробництва).

Обсяг виробництва (Volume of manufacture) – кількість виготовленої продукції та виконаних робіт за певний період часу (рік, півріччя, квартал, місяць) на певному рівні (підприємство, об'єднання, галузь, народне господарство в цілому).

Обсяг реалізованої продукції (Volume of realized production) – показник, що виражає кількість реалізованої продукції за певний період (рік, півріччя, квартал, місяць).

Операційні витрати (Operational costs) – витрати об'єктів господарювання, що не пов'язані безпосередньо з розширенням виробництва й не входять у собівартість продукції. До операційних витрат відносять витрати на дослідно-конструкторські роботи, винахідництво й раціоналізацію, експериментальне будівництво, геологорозвідувальні роботи, організацію сільськогосподарських виставок тощо. Операційні витрати фінансують, головним чином, з власних коштів.

Операційні доходи (The operational incomes) – надходження до банків, компаній від проведених за певний період фінансових, виробничих і господарських операцій. Операційні доходи містять чистий виторг від продажу, проценти з кредитів і вкладів, орендні платежі, комісійні збори та інші грошові надходження.

Основний капітал (Fixed capital) – узагальнюючий показник, що характеризує в грошовому вираженні увесь капітал підприємства, компанії (як фізичний, так і грошовий). Основний капітал охоплює довгофункціонуючі матеріальні цінності (земельну власність, будівлі, устаткування), фінансові вкладення (власні цінні папери, вкладення в інші підприємства, борги інших підприємств), нематеріальні активи (патенти, ліцензії, товарні знаки, проекти).

Основні засоби (The basic means) – сукупність засобів праці, що діють протягом тривалого періоду й у процесі виробництва (відтворення) поступово переносять свою вартість на виготовлений продукт. Вони відображають рівень розвитку продуктивних сил. До основних засобів належать земля, виробничі споруди, технічні й транспортні засоби, машини та обладнання.

Основні фонди (Fixed capital) – засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів і поступово, в міру зношування, переносять свою вартість на вироблену продукцію,

зберігаючи при цьому свою натуральну форму. Вони поділяються на виробничі й невиробничі. До складу виробничих входять такі види засобів праці: виробничі споруди, силові й робочі машини, транспортні засоби, вимірювальні та регулювальні прилади, пристрої та лабораторне устаткування, інструменти й господарський інвентар (що використовують більше року), робоча й продуктивна худоба, маточне поголів'я птиці й бджолосім'ї, багаторічні насадження та ін. До складу невиробничих належать: будинки й споруди, устаткування й транспортні засоби установ та організацій житлово-комунального господарства, культурно-побутового обслуговування населення, охорони здоров'я, освіти, науки, мистецтва, управління та оборони.

Пасиви балансу (Passives of balance) – одна з двох частин бухгалтерського балансу, звичайно права, в якій на певну дату відображено джерела утворення коштів підприємства, організації, установи.

Період окупності (Payback Period) – кількість часу, необхідна для покриття витрат на той чи інший проект або для повернення коштів, вкладених підприємством за рахунок коштів, одержаних в результаті основної діяльності по даному проекту.

Первісна вартість основних фондів (Initial cost of a fixed capital) – сукупність грошових витрат, пов'язаних з виготовленням або придбанням основних фондів, охоплюючи витрати на транспортування і монтаж.

Підприємство (The enterprise) – самостійна господарсько-адміністративна самофінансована і самоуправлінська одиниця – юридична особа, яка здійснює виробничі, комерційні, торговельні та інші функції, надає послуги з метою одержання прибутку.

Платоспроможність (Payment ability) – здатність держави, юридичних і фізичних осіб повністю виконувати свої зобов'язання щодо платежів, наявність у них для цього необхідних коштів.

Позикові кошти (Extra means) – кошти, одержані як позика на певний строк.

Постійні витрати (Fixed Costs) – витрати, величина яких не змінюється залежно від зміни обсягу випуску продукції і які фірма повинна сплачувати навіть тоді, коли вона нічого не виготовляє. До них належать грошові витрати на експлуатацію будівель, споруд і обладнання, орендна плата, виплата відсотків за кредитом, заробітна плата апарату управління, витрати на охорону.

Поточна вартість основних засобів (Current cost of the basic means) – вартість основних засобів, активів, обчислена з урахуванням зношення, залишкова вартість основних фондів.

Поточні витрати (The current costs) – грошові витрати на товари та послуги, призначені для щоденного використання або споживання.

Прибуток (Profit) – грошове вираження частини чистого доходу, який створюється на підприємствах і використовується державою та підприємствами для розвитку виробництва і забезпечення соціальних потреб членів колективу.

Прибуток бухгалтерський (Profit accounting) – прибуток від підприємницької діяльності, розрахований за бухгалтерськими документами без врахування документально незафіксованих витрат самого підприємства (підприємця), у тому числі втраченої вигоди; обчислюється як різниця між ціною (доходами від продажу) і витратами за бухгалтерськими документами.

Прибуток на власний капітал (Return on Equity (ROE)) – коефіцієнт, що одержується діленням суми чистого прибутку на суму власного капіталу компанії.

Прибуток чистий (Profit pure (clean)) – прибуток, що залишається в розпорядженні фірми (окремого підприємця) після сплати податків, відрахувань, обов'язкових платежів.

Продуктивність (Productivity) – показник ефективності виробництва, що характеризує випуск продукції в розрахунку на одиницю використаних ресурсів, інших факторів виробництва.

Продуктивність праці (Productivity of work) – показник ефективності використання ресурсів праці. Вимірюється кількістю продукції в натуральному або грошовому вираженні, виробленої одним працівником за певний час (годину, день, місяць, рік).

Реалізація продукції (Realization of production) – відпуск товарів і одержання за них грошової оплати. Відбувається між підприємствами-виробниками і підприємствами-споживачами згідно з господарськими угодами.

Реалізована продукція (Realized production) – обсяг проданої підприємством за певний час і оплаченої покупцем продукції.

Резервний капітал (The reserve capital) – частина власного капіталу компанії, що створюється за рахунок щорічних відрахувань від прибутку. Резервний капітал є джерелом для соціального розвитку підприємства, відшкодування втрат, а також для виплати дивідендів і поповнення капіталу у випадках недостатності прибутку.

Рентабельність (Profitability) (від нім. rentabel – дохідний) – ефективність, прибутковість, дохідність підприємства або підприємницької діяльності. Кількісно рентабельність обчислюється діленням прибутку на витрати.

Рентабельність активів (Profitability of actives) – показник рівня використання активів підприємства, компанії, який визначається відношенням отриманого прибутку до суми активів.

Рентабельність власного капіталу (Profitability of the own capital) – показник ефективності використання власного капіталу, який обчислюється діленням отриманого прибутку від вкладення капіталу на суму вкладеного капіталу.

Рентабельність основного капіталу (Profitability of a fixed capital) – показник ефективності використання основного капіталу підприємства, компанії, який обчислюється відношенням отриманого прибутку до суми основного капіталу.

Рентабельність підприємства (Profitability of the enterprise) – показник використання основних засобів підприємства, його виробничих ресурсів. Загальна рентабельність підприємства визначається як відношення прибутку до середньої вартості основних і оборотних коштів.

Рентабельність продажу (Profitability of sale) – показник, що характеризує дохідність операцій від продажу товарів. Визначається відношенням прибутку, отриманого від продажу, до вартості проданих товарів.

Рентабельність продукції (Profitability of production) – показник, який характеризує економічну вигідність продукції і визначається відношенням прибутку від її реалізації до повних витрат (собівартості) на її виробництво та обіг.

Ресурси фінансові (Resources financial) – грошові фонди фінансової системи, які використовуються для забезпечення безперервного функціонування і розвитку економіки, на соціально-культурні потреби, потреби оборони й управління. Поділяються на централізовані (макроекономічний рівень) і децентралізовані (мікроекономічний рівень).

Річний баланс (Annual balance) – один із видів бухгалтерського звітного балансу підприємства, фірми, компанії, що містить баланс доходів і видатків, прибутків і збитків тощо.

Рух грошових коштів (Movement of money resources) – зміна сум грошових коштів на банківських рахунках фізичних і юридичних осіб, перехід грошей від одного власника до іншого.

Самофінансування (Self-financing) – здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, за якою не лише поточні витрати, а й капіталовкладення забезпечуються за рахунок власних фінансових джерел.

Собівартість продукції (The cost price of production) – сума грошових витрат підприємства (фірми) на виробництво і збут продукції. Всі витрати поділяють на виробничі і позавиробничі. До виробничих належать витрати на сировину, матеріали, енергетичні ресурси, амортизаційні відрахування, заробітну плату, відрахування на соціальне страхування, сплату податків, процентів за кредит. До позавиробничих витрат належать витрати, пов'язані зі збутом продукції, оплата маркетингових послуг, відрахування у бюджетні фонди, на підготовку і підвищення кваліфікації кадрів, на соціальний розвиток підприємств.

Статутний капітал (The authorized capital) – зафіксований у статуті акціонерного товариства, компанії вихідний капітал у грошовому вираженні, що створюється за рахунок виторгу від продажу акцій, приватних вкладів засновників, державних вкладів. Внесок у статутний капітал може здійснюватися не тільки у вигляді грошей, а й у майновій формі (будівлі, земля), а також у формі об'єктів інтелектуальної власності (патенти, ліцензії, проекти).

Статутний фонд (The authorised capital) – сукупність грошових ресурсів, майна та інших матеріальних засобів, яка необхідна для започаткування і здійснення діяльності підприємства (організації, установи). Створюється за рахунок внесків (паїв) засновників підприємства, грошових надходжень від продажу акцій, державних коштів, приватних вкладів, частини доходів даного підприємства тощо.

Стійкі пасиви (Steady passives) – суми постійної нормальної кредиторської заборгованості, які за умов їх використання, прирівнюються до власних оборотних коштів. До стійких пасивів належать: заборгованість із заробітної плати та відрахувань на соціальне страхування, резерви наступних платежів, зобов'язання перед кредиторами щодо оплати продукції часткової готовності та інші види кредиторської заборгованості.

Точка беззбитковості (Break-Even Point) – об'єм або рівень операцій, при якому сукупний дохід дорівнює сукупним витратам, тобто це точка нульового прибутку або нульових збитків.

Управління активами (Management of actives) – діяльність фірми щодо прибуткового (з мінімальним ризиком) розміщення власних і залучених коштів. Розрізняють управління поточними активами, управління оборотним і основним капіталом, перетворення ліквідних активів у фактори виробництва, розподіл потреби в новому устаткуванні, ефективність придбання тощо.

Фізичне зношення основних фондів (Physical deterioration of a fixed capital) – часткова чи повна втрата основними фондами споживних властивостей і вартості в процесі їх експлуатації, під впливом навколишнього середовища.

Фінансовий звіт компанії (The financial report of the company) – обов’язкова форма звіту компанії, фірми, яка передбачена законодавством більшості країн світу. Він містить фінансовий баланс за звітній період, звіт про прибутки і збитки компанії, зведену доповідь керівництва компанії. Фінансовий звіт подається на розгляд зборів акціонерів і на вимогу державних фінансових органів.

Фінансовий контроль (The financial control) – 1. Контроль за веденням фінансової документації, її відповідності встановленим нормам і правилам. 2. Контроль за дотриманням законів і нормативних актів при здійсненні фінансових операцій, угод юридичними і фізичними особами.

Фінансовий план (The financial plan) – програма забезпечення потреб економіки країни, галузі, об’єднання, підприємства у фінансових ресурсах, їхнього формування і розподілу. Розробляється у формі балансу прибутків і витрат.

Фінансовий стан (Financial condition) – стан економічного суб’єкта (держави, регіону, підприємства, фірми, підприємця, сім’ї), що характеризується наявністю у нього фінансових ресурсів, забезпеченням грошовими засобами, необхідними для господарської діяльності та здійснення грошових розрахунків з іншими суб’єктами.

Фінансові відносини (The financial attitudes (relations)) – економічні зв’язки, взаємовідносини, виражені у грошовій формі.

Фінансові зобов’язання (The financial obligations) – зобов’язання, зумовлені договірно-фінансовими відносинами підприємств, компаній, фірм (обов’язкові платежі, розрахунки тощо).

Фінансові інструменти (Financial tools) – різноманітні види фінансів ринкової економіки: цінні папери, грошові зобов’язання, валюта, ф’ючерси, опціони тощо.

Фінансові показники (Financial parameters) – показники результативності фінансової діяльності підприємницької структури і, у першу чергу, використання фінансових ресурсів, які характеризують різні напрями діяльності, пов’язані з нагромадженням і використанням грошових фондів. Відношення власного капіталу до загальної балансової суми капіталу організації відбиває ступінь фінансової незалежності організації.

Фінансові резерви (Financial reserves) – кошти, зарезервовані державою, підприємствами, об’єднаннями, фірмами, організаціями для забезпечення непередбачених витрат, спеціальних потреб, усунення тимчасових фінансових труднощів і забезпечення нормальних умов діяльності.

Фінансові результати (Financial results) – результати господарської діяльності підприємств (установ, організацій) усіх форм власності в цілому

або окремих ланок їх роботи, виражені в грошовій формі. Визначають їх порівнянням суми витрат з одержаними доходами. Залежно від співвідношення витрат і доходів фінансові результати можуть бути у вигляді прибутків або збитків.

Фонд амортизації (Fund of amortization) – фонд грошових ресурсів, що формується за рахунок амортизаційних відрахувань і призначений для відтворення основних фондів. Величину фонду амортизації обчислюють множенням балансової вартості основних фондів на норму амортизації.

Фонд економічного стимулювання (Fund of provision of economic incentives) – грошові ресурси підприємств, установ, організацій, призначені для підвищення колективної і особистої зацікавленості працівників у розвитку виробництва і соціальної сфери, підвищення ефективності виробництва.

Фонд матеріального заохочення (Fund of material encouragement) – один із фондів економічного стимулювання працівників державних підприємств з метою створення матеріальних стимулів підвищення ефективності праці.

Фонд обігу (Fund of the reference (manipulation)) – кошти торговельних, постачальницьких і збутових організацій, а також частина коштів промислових підприємств, що використовуються у сфері обігу.

Фонд оплати праці (Fund of payment of work) – загальна сума коштів, витрачена протягом певного часу підприємствами й організаціями на заробітну плату основного виробничого персоналу, а також оплату праці працівників, що не входять у штат підприємства, але зайняті в основному виробництві.

Фонд розвитку виробництва (Fund of development of manufacture) – один із фондів економічного стимулювання, який створюється на підприємствах (в організаціях) з метою прискорення технічного переоснащення, модернізації і реконструкції виробництва. Створюється за рахунок відрахувань від прибутку за встановленими нормативами, частини амортизаційних відрахувань, виторгу від реалізації надлишкового майна, що входить до складу основних фондів, та інших надходжень.

Фонд соціального розвитку (Fund of social development) – один із фондів економічного стимулювання підприємств, призначений для розвитку їхньої соціальної сфери. Створюється за стабільними нормативами від прибутку (доходу), що залишається у їхньому розпорядженні.

Ціна (The price) – грошова оцінка (вираз) вартості уречевленої в товарі праці, грошове вираження вартості товару, величина його вартості. Визначається суспільно необхідним робочим часом на його виробництво і реалізацію. Вона може бути вища за величину вартості товару, коли попит

значно перевищує пропозицію і утворюється значний обсяг незадоволеного попиту населення і, навпаки, нижчою за вартість – в умовах перевиробництва і значного надлишку пропозиції товару.

Ціна беззбитковості (The price not of unprofitability) – ціна реалізації товару, при використанні якої товаровиробник покриває лише суму виробничих витрат, не отримуючи прибутку.

Ціна виробництва (The price of manufacture) – ціна товару, в основу якої закладено матеріальні витрати, оплату праці, загальнозаводські витрати та середній розмір прибутку у розрахунку на одиницю виробу.

Ціна відпускна (The price of realization) – ціна, за якою виробнича або оптова (гуртова) торговельна фірма реалізовує товар для подальшого продажу.

Чистий дохід (The pure (clean) income) – дохід, одержаний підприємством за вирахуванням сплачених податків, зборів.

Чистий прибуток (Pure (clean) profit) – прибуток від виробничої чи іншої підприємницької діяльності, який залишається після вирахування витрат, сплати боргових зобов'язань, податків і різних обов'язкових відрахувань.

Чисті збитки (Net Loss) – перевищення витрат над надходженнями за звітний період, негативний чистий прибуток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ареф'єва О. В. Фінансовий менеджмент : навч.-метод. посіб. / Ареф'єва О. В. – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. – 94 с.
2. Фінансова діяльність підприємства : [підруч. для студ. вищ. навч. закл., що навч. за освіт.-проф. програмою спеціаліста зі спец. «Фінанси», «Банк. справа», «Облік і аудит»] / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова. – [2-е вид., переробл. і доповн.]. – К. : Либідь, 2003. – 384 с.
3. Бондар М. І. Звітність підприємства : навч. посіб. / Бондар М. І. – К. : ЦУЛ, 2015. – 570 с.
4. Ван Хорн Дж. Основы управления финансами / Ван Хорн Дж. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 800 с.
5. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства : навч. посіб. / Васильців Т. Г., Іляш О. І., Міценко Н. Г. ; за ред. д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва. – К. : Знання, 2013. – 446 с.
6. Дєєва Н. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н. М. Дєєва, О. І. Дедіков. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 328 с.
7. Зянько В. В. Фінанси підприємств. Частина І : навч. посіб. / Зянько В. В., Фурик В. Г., Вальдшмідт І. М. – Вінниця : ВНТУ, 2016. – 126 с.
8. Зянько В. В. Фінанси підприємств. Частина 2 : навч. посіб. / Зянько В. В., Фурик В. Г., Вальдшмідт І. М. – Вінниця : ВНТУ, 2016. – 144 с.
9. Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Зятковський І. В. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України №73 від 07.02.2013р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.minfin.gov.ua>.
11. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : підручник / Непочатенко О. О. – К. : ЦУЛ, 2013. – 504 с.
12. Онисько С. М. Фінанси підприємств : підручник для студентів вищих закладів освіти / С. М. Онисько, П. М. Марич. – [2-ге вид., стер.]. – Львів : «Магнолія плюс», 2005. – 367 с.
13. Павловська О. В. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. – К. : КНЕУ, 2008. – 360 с.
14. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств у економіці України : монографія / А. М. Поддєрьогін, Л. Ю. Наумова. – К. : ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана», 2011. – 184 с.
15. Посилкіна О. В. Фінанси підприємства : метод. рек. до виконання практ. робіт для студ. спец. «Економіка підприємства» та

- «Маркетинг» / О. В. Посилкіна, О. В. Гладкова. – Х. : Вид-во НФаУ, 2016. – 68 с.
16. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України [Електронний ресурс]: від 16. 07. 99 № 996-XIV, редакція від 01. 01. 2007 на підставі 3422-15, // Законопроекти / Упр. комп'ютериз. систем Апарату Верховної Ради України. – 2006. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
  17. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : підручник / Р. А. Слав'юк. – К. : УБС НБУ : Знання, 2010. – 550 с.
  18. Тарасенко, І. О. Фінанси підприємств : підручник / І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко. – К. : КНУТД, 2015. – 360 с.
  19. Фінанси підприємств : навчальний посібник : курс лекцій / [за ред. д.е.н., проф. Г. Г. Кірейцева]. – Київ : ЦУЛ, 2002. – 268 с.
  20. Фінанси підприємств : підручник / [Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. та інші] ; за ред.: А. М. Поддєрьогіна. – [8-е вид., переробл. та доповн.]. – К. : КНЕУ, 2013. – 519 с.
  21. Фурик В. Г. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Фурик В. Г. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – 131 с.
  22. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2002. – 290 с.
  23. Шеремет А. Д. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия : учебник / Шеремет А. Д. – [2-е изд., доп.]. – М. : ИНФРА-М, 2017. – 374 с.
  24. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций / А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ИНФРА-М, 2016. – 208 с.
  25. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Д. В. Шиян, Н. І. Строченко. – К. : Видавництво А.С.К., 2003, – 240 с.

Навчальне видання

**Фурик Василь Григорович
Зянько Віталій Володимирович
Вальдшмідт Інна Миколаївна**

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Практикум

Редактор Є. Плетньова

Оригінал-макет підготовлено В. Зяньком

Підписано до друку 09.06.2017 р.
Формат 29,7×42 ¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 5.
Наклад 50 (1-й запуск 1-21) пр. Зам. № 2017-190.

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
інформаційний редакційно-видавничий центр.

ВНТУ, ГНК, к. 114.
Хмельницьке шосе, 95, м. Вінниця, 21021.
Тел. (0432) 59-85-32, 59-87-38.
press.vntu.edu.ua; *e-mail*: kivc.vntu@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.